

Onsdagen den
30 april 1980

Onsdagen den 30 april

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

§ 2 Återkallande av proposition i viss del

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

I skrivelse 1979/80:177 har regeringen återkallat proposition 1978/79:115 i de delar av bil. 1 som ännu ej har behandlats av riksdagen.

Talmannen har med anledning härav avskrivit propositionen i vad den återkallats samt i anslutning därtill väckta motioner.

Skrivelsen lades till handlingarna.

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1979/80:150 bil. 2 hemställan mom. 3 till skatteutskottet
i övrigt till finansutskottet

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1979/80:2034 och 2035 till utbildningsutskottet
1979/80:2036 och 2037 till jordbruksutskottet
1979/80:2038–2044 till trafikutskottet

§ 5 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1979/80:191

§ 6 Kommunalekonomiska frågor m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande 1979/80:25 om kommunalekonomiska frågor m. m. jämte motioner.

I detta betänkande behandlades

dels proposition 1979/80:100 bil. 11 Budgetdepartementet i vad avsåg Litt. D Bidrag och ersättningar till kommunerna,

dels proposition 1979/80:90 om kommunalekonomiska frågor inför år 1981,

*Återkallande av
proposition i viss
del*

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

dels den under allmänna motionstiden vid 1979/80 års riksmöte väckta motionen 1979/80:1061 av Lennart Blom m. fl. (m),

dels de med anledning av proposition 1979/80:90 väckta motionerna 1979/80:1922 av Olof Palme m. fl. (s),

1979/80:1923 av Gabriel Romanus (fp),

1979/80:1924 av Lars Werner m. fl. (vpk) och

dels motion 1979/80:327 av Sven Andersson och Hans Petersson i Röstånga (båda fp), vilken motion remitterats till civilutskottet och sedermera överlämnats till finansutskottet.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkt A (Den kommunala ekonomin inför år 1981)

I proposition 1979/80:90 (budgetdepartementet) hade regeringen efter föredragning av budgetministern Ingemar Mundebo föreslagit riksdagen att godkänna vad som anförts i propositionen om den kommunala ekonomin inför år 1981.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i proposition 1979/80:90 anfördes följande:

”I propositionen läggs fram förslag om kommunalekonomiska frågor inför år 1981.

Förslagen i propositionen har två grundläggande utgångspunkter. För det första måste den kommunala utgiftsökningen dämpas jämfört med utvecklingen de senaste åren. För det andra är det av statsfinansiella skäl angeläget att begränsa ökningstakten i de statliga transfereringarna till kommunsektorn.

Under den senaste treårsperioden har den kommunala konsumtionsökningen uppgått till 4 à 5 % per år i volym. En fortsatt kommunal konsumtionsökning i samma takt som under de senaste åren är inte förenlig med samhällsekonomisk balans.

Den kommunala utgiftsexpansionen åren 1979 och 1980 har kunnat ske inom ramen för en relativt måttlig höjning av det kommunala skatteuttaget. Den kommunala sektorns finansiella situation är således f. n. generellt sett god. De bedömningar som nu kan göras visar att det finansiella utgångsläget kan förväntas vara gott även år 1981.

Mot den angivna bakgrunden föreslås i propositionen, efter överläggningar mellan regeringen och representanter för kommunförbunden, en viss omprövning av de statliga transfereringarna till kommunsektorn år 1981 för att därigenom också en dämpad ökningstakt i de kommunala utgifterna

skall kunna uppnås. Förslagen innebär att takten i genomförandet av skatteutjämningsreformen omprövas så att det andra steget i reformen, som skulle ha genomförts år 1981, fördelas med hälften år 1981 och återstående del år 1982. Den ökning av skatteutjämningsbidraget på ca 1 700 milj. kr. som skulle ha inträffat år 1981 fördelas därmed jämt över åren 1981 och 1982 med ca 850 milj. kr. per år.

Det särskilda bidrag om 45 kr. per invånare, som övergångsvis för år 1980 utgår till landstingskommuner och landstingsfria kommuner utanför skatteutjämningsystemet med totalt ca 100 milj. kr., förnyas inte för år 1981. Vidare föreslås att vissa specialdestinerade statsbidrag främst på skolans område slopas, vilket innebär att de statliga transfereringarna härigenom reduceras med ca 70 milj. kr. år 1981. För helt år uppgår statsbidragsbortfallet till ca 355 milj. kr. Det största bidraget som föreslås slopat är skolbyggnadsbidraget.

Trots den förordade långsammare takten i genomförandet av skatteutjämningsreformen och förslagen om avveckling av vissa specialdestinerade statsbidrag blir nettoeffekten en betydande realförbättring av den statliga bidragsgivningen till den kommunala sektorn år 1981. Det anges vara av grundläggande betydelse att den reducerade ökningen av de statliga transfereringarna inte kompenseras med höjningar av de kommunala skattesatserna.

Särskild kompensation föreslås utgå inom ramen för extra skatteutjämningsbidrag för år 1981 till de kommuner och landstingskommuner som drabbas hårt av den långsammare takten vid genomförandet av skatteutjämningsreformen. Ca 150 kommuner och sex landstingskommuner beräknas få denna särskilda kompensation om sammantaget ca 135 milj. kr.

Frågan om den kommunala volymutvecklingen åren 1981–1983 kommer att behandlas vid fortsatta överläggningar under mars månad. En redovisning av dessa frågor kommer att lämnas i kompletteringspropositionen i vår. Det framhålls att det är angeläget att kommuner och landstingskommuner redan nu inriktar sig på en mycket restriktiv prövning av utgifterna inför år 1981. Regeringen är också inriktad på att i fortsättningen i större utsträckning än tidigare vara restriktiv med krav på kommunala insatser och att noga granska de ekonomiska verkningarna för den kommunala sektorn av statliga beslut.

I propositionen tas även upp vissa frågor om de kommunala avgifterna.”

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:327 av Sven Andersson och Hans Petersson i Röstånga (båda fp),

1979/80:1061 av Lennart Blom m. fl. (m).

1979/80:1922 av Olof Palme m. fl. (s) i vad avsåg hemställan under

1. att riksdagen beslutade som sin mening ge regeringen till känna vad som

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

anförts om behovet av ett bättre planeringsunderlag vid överläggningarna mellan staten och kommunerna.

2. att riksdagen beslutade godkänna vad som anförts i motionen om den kommunala ekonomin.

1979/80:1923 av Gabriel Romanus (fp) och

1979/80:1924 av Lars Werner m. fl. (vpk) i vad avsåg hemställan under 1. att riksdagen beslutade att avslå regeringens proposition 1979/80:90 om kommunalekonomiska frågor inför år 1981 såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

1. beträffande den kommunala ekonomin att riksdagen med anledning av proposition 1979/80:90 såvitt nu var i fråga och motion 1979/80:1922 yrkande 2 samt med avslag på motion 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu var i fråga som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde,

2. beträffande riksdagsbeslutens kommunalekonomiska effekter att riksdagen uttalade att vad utskottet anförde om redovisning av de kommunalekonomiska konsekvenserna av olika beslut skulle vara vägledande vid beredningen av ärenden i riksdagen.

3. beträffande behovet av ett bättre planeringsunderlag vid överläggningarna mellan staten och kommunerna att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1922 yrkande 1.

4. beträffande uttalande om vad som skulle gälla för regeringens och kommunförbundens samtal om den kommunala verksamheten att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1923.

5. beträffande förslag till lagstadgat kommunalt skattetak att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1061.

6. beträffande de kommunala taxornas betydelse för boendekostnaderna m. m. att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:327.

Reservation hade avgivits

1. av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Roland Sundgren och Karin Flodström (alla s) som ansett

dels att utskottet under 1 bort hemställa

beträffande den kommunala ekonomin att riksdagen med avslag på regeringens förslag i proposition 1979/80:90 såvitt nu var i fråga och motion 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu var i fråga godkände vad som förordats i motion 1979/80:1922 yrkande 2,

dels att utskottets hemställan under 2 bort utgå,

dels att utskottet under 3 bort hemställa

beträffande behovet av ett bättre planeringsunderlag vid överläggningarna mellan staten och kommunerna att riksdagen med bifall till motion 1979/80:1922 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

Vid denna punkt hade särskilt yttrande avgivits

1. *beträffande förslag till lagstadgat kommunalt skattetak* av Bo Siegbahn, Lennart Blom och Per Westerberg (alla m).

Punkt B (Ersättningar till landstingskommunerna för sjukvård åt flyktingar)

I proposition 90 bil. 1 (socialdepartementet) hade regeringen (s. 21–22) efter föredragning av socialministern Karin Söder föreslagit riksdagen att godkänna vad som anförts i propositionen om slopande av nuvarande ersättning från socialstyrelsen till landstingskommunerna för vård på sjukvårdsinrättningar av flyktingar.

I detta sammanhang hade behandlats motion 1979/80:1924 av Lars Werner m. fl. (vpk) i vad avsåg hemställan under 1. att riksdagen beslutade att avslå regeringens proposition 1979/80:90 om kommunalekonomiska frågor inför år 1981 såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:90 bil. 1 punkt 1 och med avslag på motion 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu var i fråga godkände vad som anförts i propositionen om slopande av nuvarande ersättning från socialstyrelsen till landstingskommunerna för vård på sjukvårdsinrättningar av flyktingar.

Punkt C 1 (Fullföljande av skatteutjämningsreformen)

I proposition 90 bil. 2 (bidgetdepartementet) hade regeringen efter föredragning av budgetministern Ingemar Mundebo under punkt 1 (s. 23–27) föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i lagen (1979:362) om skatteutjämningsbidrag.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:1922 av Olof Palme m. fl. (s) i vad avsåg hemställan under 3. att riksdagen skulle avslå propositionens förslag till lag om ändring i lagen (1979:362) om skatteutjämningsbidrag såvitt nu var i fråga, och

1979/80:1924 av Lars Werner m. fl. (vpk) i vad avsåg hemställan under 2. att riksdagen beslutade att uttala att skatteutjämningsreformen borde genomföras i enlighet med riksdagens beslut 1979 såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:90 bil. 2 punkt 1 och med avslag på motionerna 1979/80:1922 yrkande 3 såvitt nu var i fråga och 1979/80:1924 yrkande 2 såvitt nu var i fråga skulle anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i lagen (1979:362) om skatteutjämningsbidrag.

Reservation hade avgivits

2. av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Anita

Kommunalekonomiska frågor
m. m.

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

Gradin, Roland Sundgren och Karin Flodström (alla s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1979/80:1922 yrkande 3 såvitt nu var i fråga och 1979/80:1924 yrkande 2 såvitt nu var i fråga skulle avslå vid proposition 1979/80:90 fogat förslag till lag om ändring i lagen (1979:362) om skatteutjämningsbidrag.

Punkt C 3 (Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m.)

I proposition 1979/80:100 bil. 11 (budgetdepartementet) hade regeringen under punkten D 2 (s. 45–46) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. för budgetåret 1980/81 beräkna ett förslagsanslag av 7 356 000 000 kr.

Därefter hade regeringen i proposition 90 bil. 2 under punkten 2 (D 2 s. 28–30) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att utge särskild kompensation till kommuner och landstingskommuner för år 1981 i enlighet med vad som förordats i propositionen,

2. till Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 7 474 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna 1979/80:1922 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga yrkats avslag på regeringens förslag om ändring i lagen om skatteutjämningsbidrag, och 1979/80:1924 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga framställt samma yrkande.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:90 bil. 2 punkt 2 och med avslag på motionerna 1979/80:1922 yrkande 3 såvitt nu var i fråga och 1979/80:1924 yrkande 2 såvitt nu var i fråga skulle

a) bemyndiga regeringen att utge särskild kompensation till kommuner och landstingskommuner för år 1981 i enlighet med vad som förordats i propositionen,

b) till Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 7 474 000 000 kr.

Reservation hade avgivits

3. av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Roland Sundgren och Karin Flodström (alla s) som ansett – under förutsättning av bifall till reservation 2 – att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:1922 yrkande 3 såvitt nu var i fråga och med anledning av motion 1979/80:1924 yrkande 2 såvitt nu var i fråga skulle avslå i propositionen 1979/80:90 bil. 2 punkten 2 framlagt förslag och till Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 7 832 000 000 kr.

Punkt D 1 (Bidrag till driften av grundskolor m. m.)

Regeringen hade i proposition 90 bil. 3 (utbildningsdepartementet) efter föredragning av statsrådet Brit Mogård under punkten 1 (s. 33-34) föreslagit att besluta att statsbidraget för s. k. uppsägningslön för vissa icke-ordinarie lärare i grundskolan skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981.

I detta sammanhang hade behandlats motion 1979/80:1924 av Lars Werner m. fl. (vpk) i vad avsåg hemställan under 1. att riksdagen beslutade avslå regeringens proposition 1979/80:90 om kommunalekonomiska frågor inför år 1981 såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:90 bil. 3 punkt 1 och med avslag på motion 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu var i fråga beslutade att statsbidraget för s. k. uppsägningslön för vissa icke-ordinarie lärare i grundskolan skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981.

Punkt D 2 (Bidrag till driften av gymnasieskolor)

Regeringen hade under punkten 2 (s. 34-35) föreslagit riksdagen att

1. besluta att statsbidragen till skogsbrukets yrkesutbildning, såvitt gällde allmänt driftbidrag, och bidrag för skolledares och lärares resor i samband med praktiska övningar i skogen och fyllnadstjänstgöring, skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981,

2. besluta att bidragen till lantbruks- och lanthushållsskolorna, såvitt gällde flyttningskostnadsersättning, hälsovårdsbidrag och allmänt driftbidrag skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981,

3. besluta att statsbidraget till landstingskommun för lön till föreståndare vid elevhem för elever i gymnasieskolan skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981,

4. besluta att statsbidraget för s. k. uppsägningslön för vissa icke-ordinarie lärare i gymnasieskolan skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981.

I detta sammanhang hade behandlats motion 1979/80:1924 av Lars Werner m. fl. (vpk) i vad avsåg hemställan under 1. att riksdagen beslutade att avslå regeringens proposition 1979/80:90 om kommunalekonomiska frågor inför år 1981 såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:90 bil. 3 punkt 2 och med avslag på motion 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu var i fråga beslutade

a) att statsbidragen till skogsbrukets yrkesutbildning, såvitt gällde allmänt driftbidrag, och bidrag för skolledares och lärares resor i samband med praktiska övningar i skogen och fyllnadstjänstgöring, skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981,

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

b) att bidragen till lanbruks- och lanthushållsskolorna, såvitt gällde flyttningskostnadsersättning, hälsövningsbidrag och allmänt driftbidrag, skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981,

c) att statsbidraget till landstingskommun för lön till föreståndare vid elevhem för elever i gymnasieskolan skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981,

d) att statsbidraget för s. k. uppsägningslön för vissa icke-ordinarie lärare i gymnasieskolan skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981.

Punkt D 3 (Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.)

Regeringen hade under punkten 3 (s. 35 -42) föreslagit riksdagen att

1. besluta om avveckling av statsbidraget till investeringar i skolbyggnader fr. o. m. den 1 juli 1981 i enlighet med vad som förordats i propositionen,

2. besluta att statsbidraget till förhyrande av skollokaler skulle upphöra fr. o. m. den 1 juli 1981 i enlighet med vad som förordats i propositionen,

3. godkänna vad som förordats i propositionen om möjlighet till bostadslån för skollokaler i integrerade serviceanläggningar.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:1922 av Olof Palme m. fl. (s) i vad avsåg hemställan under 4. att riksdagen beslutade avslå regeringens förslag om avveckling av statsbidraget till investeringar i skolbyggnader och till förhyrande av skollokaler.

1979/80:1924 av Lars Werner m. fl. (vpk) i vad avsåg hemställan under 1. att riksdagen beslutade att avslå regeringens proposition 1979/80:90 om kommunalekonomiska frågor inför år 1981 såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:90 bil. 3 punkt 3 såvitt nu var i fråga och med avslag på motionerna 1979/80:1922 yrkande 4 såvitt nu var i fråga och 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu var i fråga beslutade om avveckling av statsbidraget till investeringar i skolbyggnader fr. o. m. den 1 juli 1981 i enlighet med vad som förordats i propositionen,

2. att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:90 bil. 3 punkt 3 såvitt nu var i fråga och med avslag på motionerna 1979/80:1922 yrkande 4 såvitt nu var i fråga och 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu var i fråga beslutade att statsbidraget till förhyrande av skollokaler skulle upphöra fr. o. m. den 1 juli 1981 i enlighet med vad som förordats i propositionen,

3. att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:90 bil. 3 punkt 3 såvitt nu var i fråga och med avslag på motion 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu var i fråga godkände vad som förordats i propositionen om möjlighet till bostadslån för skollokaler i integrerade serviceanläggningar.

Reservation hade avgivits

4. av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Anita

Gradin, Roland Sundgren och Karin Flodström (alla s) som ansett att utskottet under 1 och 2 bort hemställa

1. att riksdagen med bifall till motionerna 1979/80:1922 yrkande 4 såvitt nu var i fråga och 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu var i fråga skulle avslå i proposition 1979/80:90 bil. 3 punkt 3 framlagt förslag om avveckling av statsbidraget till investeringar i skolbyggnader.

2. att riksdagen med bifall till motionerna 1979/80:1922 yrkande 4 såvitt nu var i fråga och 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu i fråga skulle avslå i proposition 1979/80:90 bil. 3 punkten 3 framlagt förslag om upphörande av statsbidraget till förhyrande av skollokaler.

Vid denna punkt hade särskilt yttrande avgivits

2. av Bo Siegbahn (m) och Christina Rogestam (c).

Punkt D 4 (Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m.)

Regeringen hade under punkten 4 (s. 42–43) föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer som förordats i propositionen i fråga om statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel för tvåårig jordbrukslinje, tvåårig skogsbrukslinje, specialkurs som avsåg utbildning för jordbruk, skogsbruk eller trädgårdsnäring eller specialkurs som avsåg utbildning för husligt arbete i form av konsumtionsutbildning av samma art som vid lanthushållsskola.

I detta sammanhang hade behandlats motion 1979/80:1924 av Lars Werner m. fl. (vpk) i vad avslåg hemställan under 1. att riksdagen beslutade att avslå regeringens proposition 1979/80:90 om kommunalekonomiska frågor inför år 1981 såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:90 bil. 3 punkt 4 och med avslag på motion 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu var i fråga godkände de riktlinjer som förordats i propositionen i fråga om statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel för tvåårig jordbrukslinje, tvåårig skogsbrukslinje, specialkurs som avsåg utbildning för jordbruk, skogsbruk eller trädgårdsnäring eller specialkurs som avsåg utbildning för husligt arbete i form av konsumtionsutbildning av samma art som vid lanthushållsskola.

Punkt D 5 (Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m.)

Regeringen hade under punkten 5 (s. 43) föreslagit riksdagen att besluta att statsbidraget till kostnader för lärares resor och traktamenten i samband med kurser som anordnades inom kommunal vuxenutbildning skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981.

I detta sammanhang hade behandlats motion 1979/80:1924 av Lars Werner

Nr 134

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

m. fl. (vpk) i vad avsåg hemställan under 1. att riksdagen beslutade att avslå regeringens proposition 1979/80:90 om kommunalekonomiska frågor inför år 1981 såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:90 bil. 3 punkt 5 och med avslag på motion 1979/80:1924 yrkande 1 såvitt nu var i fråga beslutade att statsbidraget till kostnader för lärares resor och traktamenten i samband med kurser som anordnades inom kommunal vuxenutbildning skulle upphöra fr. o. m. den 1 januari 1981.

ANITA GRADIN (s):

Fru talman! Kompletteringspropositionen visar att även regeringen nu äntligen fått upp ögonen för att landet står inför mycket svåra problem under 1980-talet. Detta har vi socialdemokrater hävdat under lång tid, men regeringspartierna har negligerat våra varningar.

Det finns anledning att framhålla att utrymmet för konsumtionsökningar – såväl privata som offentliga – kommer att vara mycket begränsat i det ekonomiska läge som kan förväntas vara rådande under de närmaste åren. Arbetet med att återställa balansen i den svenska ekonomin innebär att medborgarna under ett antal år framåt måste acceptera vissa uppoffringar. Skall vi kunna exportera mera för att minska bytesbalansunderskottet och kunna investera mera för att klara tillväxt och sysselsättning i framtiden, måste vi avsätta resurser härför. Likaså måste utvecklingen mot ständigt växande underskott i statens budget brytas – eljest kommer dessa att äventyra stabiliteten i hela vår ekonomi och leda till en fördelningspolitiskt oacceptabel omfördelning av sparande och förmögenheter. Detta förutsätter en noggrann prioritering av utgiftsökningarna, där en central fråga måste vara att kartlägga vilka behov som i nuvarande ekonomiska läge måste tillgodoses genom kommunal verksamhet resp. sådana resursanspråk som kan tillgodoses i andra former eller skjutas på framtiden.

Detta blir en mycket svår process, som kommer att ställa stora krav för att den skall kunna genomföras på ett för landets medborgare önskvärt sätt. Regeringens roll i en sådan här process blir helt central. Det gäller att kunna samla nationen i ett konstruktivt framtidsbygge. Motsättningarna kommer att bli svåra nog ändå utan att regeringen själv driver fram dem.

Alla de grupper som måste engageras i det här samhällsbygget måste kunna känna förtroende för och lita på regeringen. I ett sådant läge duger det inte att från regeringens sida enbart komma med ensidiga pekpinor och förhållningsorder utan att själv bidra med något konstruktivt.

Det är ändå vad regeringen gör i den pågående avtalsrörelsen. Den proposition om kommunalekonomiska frågor som riksdagen nu har att behandla är ett uttryck för samma förhållningssätt från regeringens sida.

När det gäller den kommunala utvecklingen består regeringens insatser främst i att komma med ständiga förmaningar och anklagelser för att kommunerna och landsting gått utöver den riktpunkt man enades om 1978.

Man fortsätter sin kritik och säger att kommunerna och landsting ökat sin verksamhet otillåtet mycket. För detta skall kommunerna straffas genom att riksdagen skall halvera ökningen av skatteutjämningen till 750 milj. kr. från det dubbla. Hos regeringen finns ingen självkritik. Ändå är det ju så, fru talman, att det är vi här i riksdagen och regeringen som inte levt upp till vår del av överenskommelsen med de båda kommunförbunden eftersom vi fattat beslut som inneburit ökade krav på kommuner och landsting.

Det beslut om skatteutjämning som vi fattade här i riksdagen i fjol innebär inte bara en överföring av mera pengar från staten till kommunerna. Beslutet innebär också en metod att åstadkomma en utjämning mellan rika och fattiga kommuner. Inte minst mot den bakgrunden är det viktigt att riksdagen lever upp till sitt eget beslut och till sina löften till kommunerna, som måste kunna planera på lang sikt.

Finansutskottets majoritet har i sitt yttrande försökt nyansera regeringens hårda kritik – främst väl i syfte att vidmakthålla sammanhållningen på den borgerliga kanten och kanske framför allt för att ge Börje Hörnlund möjlighet att rösta med utskottet. Annars minns vi i utskottet mycket väl Börje Hörnlunds framträdande inför utskottet som Landstingsförbundets ordförande, varvid han klagade förbundets bekymmer om denna proposition fick riksdagens välsignelse. Hur som helst, utskottet erkänner vad vi socialdemokrater framhållit i vår motion, nämligen att underlaget för 1978 års överenskommelse var ytterst bristfälligt. Man visar också att olika beslut från statens sida – det gäller SIA-skolan, den nya läroplanen för grundskolan, kollektivtrafiken, energiområdet och sysselsättningen för arbetslösa – i realiteten gjort det omöjligt för kommuner och landsting att begränsa expansionen till den överenskomna nivån.

I kompletteringspropositionen visas dessutom att det även framöver i hög grad är statliga beslut som bidrar till den kommunala volymtillväxten. Utskottsmajoritetens yttrande har ett sådant innehåll att det finns anledning att förvänta sig att regeringen nu måste redovisa en förändrad inställning, med en omprövning av redan fattade statliga beslut och med anvisningar om på vilka områden neddragningar skall ske eller återhållsamhet iakttas. Men av detta syns ingenting i kompletteringspropositionen. Regeringen summerar utbyggnadsplanerna på olika verksamhetsområden och konstaterar att totalsiffran blir för hög. I sedvanlig stil talar den sedan i största allmänhet om för kommuner och landsting att de måste ompröva verksamheten.

Regeringens handlingsförlamning är lika stor på det här området som när det gäller att hantera statsfinanserna. En massa munväder men inga konkreta åtgärder – det är regeringens politik.

Det intressanta i regeringens proposition 90 är egentligen att man nu helt riktar in intresset mot den kommunala finansiella utvecklingen och lämnar själva volymutvecklingen därhän. Tidigare har det hetat att det inte är den finansiella utan den reala utvecklingen som är den intressanta, och mot den bakgrunden har tidigare överenskommelser mellan stat och kommun som slutits under den socialdemokratiska regeringsperioden kritiserats. Nu inriktar man sig bara på att ta ifrån kommunsektorn pengar men har alltså

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

inga idéer om hur själva verksamhetens utveckling skall klaras.

Vi socialdemokrater ställer inte upp på ett sådant beteende. Kommuner och landsting måste kunna lita på att statsmakterna står fast vid givna besked. En omprövning av statsbidragsgivningen till kommunsektorn skall vara ett utflöde av genomförda överläggningar mellan de berörda parterna. Så är nu inte fallet. Därför yrkar vi avslag på propositionen.

Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till de till betänkandet fogade socialdemokratiska reservationerna.

NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! När kommunalekonomiska utredningen (KEU 76) framlade sitt betänkande gavs det rubriken Kommunerna: Utbyggnad, Utjämning, Finansiering. Det fanns starka skäl att ifrågasätta om utredningens förslag gav täckning för denna rubricering. Med tanke på den borgerliga regeringens härjningar i den kommunala ekonomin börjar det nu i stället bli fråga om åtstramning, försämring och reformstopp.

Det var förslagen i kommunalekonomiska utredningen som låg till grund för riksdagens beslut för knappt ett år sedan om skatteutjämningsreformen. Då sökte man från borgerligt håll hävda att kommuner och landsting hade fått tillskott från statskassan som möjliggjorde skattesänkningar. Verkligheten i kommunerna är dock en annan. Det finns många eftersatta områden som kräver resurstillskott.

Hotelserna mot kommunerna, som ansågs expandera för snabbt, började dock mullra allt högre. Redan i kommunalekonomiska utredningen luftade moderaterna tanken på lagstiftning om kommunalt skattetak. Tanken på bestraffning av kommunerna om de inte höll sig inom av regeringen uppgjorda ramar har förts fram allt oftare.

I budgetpropositionen konkretiserades detta. Det beslutade beloppet till skatteutjämningsreformen skulle halveras för 1981. Från vänsterpartiet kommunisterna avvisade vi denna propå från regeringen som enligt budgetpropositionen skulle föranleda en särskild proposition. Kritiken blev häftig också från kommuner och landsting, som kunde räkna ut vilka följderna skulle bli av ett halverat skatteutjämningsbidrag.

Det fanns också kritiska röster i regeringslägret här i riksdagen. Landstingsförbundets ordförande Börje Hörnlund betackade sig för de örfilar som i finansplanen utdelades mot kommuner och landsting. Han vände sig emot vissa företrädare för regeringen som anmärkt på olydiga landsting och kommuner och som gjort glidande uttalanden om kommunal-
männens bristande samhällsekonomiska ansvar. Börje Hörnlunds kritik är lika berättigad i dag. Örfilarna kan besvaras med att regeringens förslag avvisas.

Låt oss avvakta propositionen, var dock motiveringen för att inte stödja den framlagda kommunistiska motionen. Vpk och socialdemokraterna röstade dock för att riksdagen borde säga till regeringen att beslutet om skatteutjämningen skulle stå fast.

Den särskilda propositionen om kommunalekonomiska frågor inför år

1981 kom i slutet av februari, och vi har nu att ta ställning till den. De som hade hoppats på att regeringen skulle ta hänsyn till den kraftiga reaktionen mot planerna på halverat belopp till skatteutjämningsreformen måste ha blivit besvikna.

Regeringen nöjde sig inte med att halvera bidragshöjningen till skatteutjämnningen för 1981, vilket motsvarade 850 milj. kr. mindre till den kommunala sektorn än beräknat. Det särskilda bidraget om 45 kr. per invånare som utgår för 1980 till landstingskommuner och landstingsfria kommuner utanför skatteutjämnningssystemet förnyas inte för 1981. Det motsvarar ytterligare 100 milj. kr. Vidare slopas vissa specialdestinerade statsbidrag, främst på skolans område. Det största bidraget som regeringen vill slopa är skolbyggnadsbidraget. Enligt regeringens egna beräkningar bortfaller statsbidrag på i runt tal 355 miljoner, räknat på helt år.

Det är alltså betydande belopp – mer än 1 miljard kronor – som undandras den kommunala sektorn, om regeringen får sin vilja igenom. För att söka blicka opinionen och snygga till det hela något föreslås 135 milj. kr. i särskild kompensation till de kommuner som drabbas hårdast av uppdelningen av skatteutjämningsreformen, dvs. 150 kommuner och 6 landsting. Denna åtgärd ändrar på intet sätt huvudintrycket av regeringens förslag. Det är ett hått påstå att dessa 135 miljoner skulle lösa några kommunalekonomiska problem. Regeringens förslag är oantagbara. De måste avvisas. Riksdagen har möjlighet att göra detta i dag. Åtstramningspolitiken mot kommuner och landsting ligger helt i linje med den ekonomiska politik som regeringen för. Verkningarna av denna politik har vi brutalt fått uppleva på arbetsmarknaden just nu. Försöken att vältra över bördorna till de minst bärkraftiga pågår över hela linjen. Kommunerna är en viktig del därvidlag.

Det är kommuner och landsting som har att svara för den stora delen av samhällsservicen till medborgarna. Det är den kommunala sektorn som skall svara för hälso- och sjukvård, barnomsorg, äldreomsorg, bostäder, boendemiljö, ungdomens fritidsverksamhet, trafik- och miljöfrågor och mycket annat. Till bilden hör också att den omfattande ungdomsarbetslösheten har tvingat fram nya kommunala åtaganden.

När regeringen sätter in åtstramningsåtgärder mot kommunerna drabbas de svagaste i samhället, de som har de största behoven av den kommunala servicen. Att följderna blir en försämring av servicen och stigande kommunalskatter, därom är opinionen inom landsting och kommuner ense.

Budgetministern slår ned blicken inför verkningarna av regeringens politik och säger att de åtgärder som regeringen anser behövliga att vidta för att begränsa konsumtionsökningen måste utformas på ett sådant sätt att de svaga grupperna skyddas. Han vet naturligtvis att attackerna mot den kommunala sektorn drabbar just de svaga grupperna. Om han inte vet det bör riksdagen tala om det.

Finansutskottet refererar de tre huvudskäl som anförs i propositionen för ökningstakten i den kommunala konsumtionen: automatiska utgiftsökningar beroende av bl. a. ändrad befolkningsstruktur, alltför hög kommunal ambitionsnivå när det gäller utbyggnad och förbättrad standard samt att

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

regering och riksdag lagt nya uppgifter på kommuner och landsting. Utskottet godtar tydligen regeringens ståndpunkt. Det är anmärkningsvärt att man talar om en alltför hög ambitionsnivå i kommuner och landsting utan att göra det minsta försök att granska argumentet. Är ambitionsnivån för hög i fråga om barnomsorg, äldreomsorg eller andra områden som väger tungt när det gäller de kommunala utgifterna? I själva verket vet vi att allvarliga brister råder på dessa och en rad andra områden.

Finansutskottet drar den slutsats som regeringen behöver för sin politik gentemot kommunerna. Den kommunala expansionen skall begränsas. Att utskottet förordar att statsmakterna bör iakttä återhållsamhet med beslut som kan leda till en ökning av de kommunala utgifterna kan väl vara på sin plats. Det är dock inte statliga resurser till kommunerna för att de skall kunna fullgöra ålagda uppgifter som utskottet förordar. Nej, det är reformstopp och avrustning som förordas: "Enligt utskottets mening kan det inte uteslutas att redan fattade statliga reformbeslut kan behöva omprövas för att nå den erforderliga dämpningen av den kommunala utgiftsökningen", står det i finansutskottets betänkande. Det vill man ge regeringen till känna.

Detta är naturligtvis ljuv musik i herr Bohmans öron. Men jag anser inte att finansutskottet skall komma så lindrigt undan. Tala om vilka reformbeslut ni vill ompröva. Utskottet måste väl ändå något ha diskuterat vad tillkännagivandet konkret kan betyda. Det är också viktigt för allmänheten att veta vilka reformer som kommer att attackeras i den fortsatta åtstramningspolitiken mot kommuner och landsting.

Finansutskottet klagat över att det i vpk-motionen inte visas någon förståelse för de krav som man på grund av bristen på samhällsekonomisk balans måste ställa även på den kommunala verksamheten. Utskottet söker tröst i att den socialdemokratiska motionen däremot ställer upp på kravet på begränsningar av den kommunala utgiftsökningen.

Vad saken ytterst handlar om är fördelningspolitiken. Den borgerliga regeringens inställning till kommunerna följer samma mönster som på övriga områden. I skattepolitiken gynnar man de mest bärkraftiga och missgynnar de svagaste. På arbetsmarknaden slår man vakt om kapitalägarna och kräver att arbetare och tjänstemän inte ens skall få kompensation för höjda priser och hyror. Den kommunala sektorn svarar inte bara för en stor del av samhällets utgifter och inkomster, den är därtill särskilt viktig för de svagaste grupperna i samhället.

Utan att diskutera följderna för olika kategorier i samhället av åtstramningen på den kommunala sektorn kan man inte ge en sann bild av åtgärderna. Vänsterpartiet kommunisterna vägrar att godta en politik som innebär ökade bördor för de svagaste grupperna. Vi ställer upp i försvaret för tillkämpade förmåner. Vi anser att det finns en rad angelägna åtgärder som måste vidtas och som även kan vidtas med en annan ekonomisk politik än den som regeringen företräder.

Det är därför som vi i motion 1924 yrkat avslag på regeringens proposition om kommunalekonomiska frågor. När det gäller skatteutjämningsbidraget, som är den viktigaste delen i regeringens förslag, avvisar vi förslaget om

halvering av höjningen och kräver att riksdagens beslut från 1979 skall gälla. Där har också socialdemokraterna ett liknande krav. Det borde vara möjligt att vinna en majoritet i riksdagen, som avvisar regeringens attack mot en redan beslutad reform. Omröstningen i denna fråga emotses med stort intresse ute i kommuner och landsting.

Vi har konsekvent avvisat också de övriga attackerna mot kommuner och landsting, exempelvis på skolans område. Vårt avslagsyrkande gäller också de olika delfrågorna. Det är typiskt för regeringens politik att man helt och fullt vill fullfölja förslag som innebär indragna statsbidrag men inte vill godta riksdagens beslut om höjning av skatteutjämningsbidragen till kommuner och landsting.

Finansutskottet finner regeringens förslag rimliga. Vi anser dem vara orimliga. Den uppfattningen delar de som i kommuner och landsting skall försöka klara de angelägnaste uppgifterna. Den uppfattningen delar alla de som köar för att få vård och annan nödvändig kommunal service. Därför bör regeringens förslag avvisas.

Fru talman! På några punkter yrkas i socialdemokratiska reservationer bifall till vpk-motionen 1924 – bl. a. vårt krav att skatteutjämningsreformen skall genomföras i enlighet med 1979 års riksdagsbeslut. Vi kan således stödja reservationerna. På övriga punkter yrkar jag bifall till motion 1924 med undantag för förslaget under D, punkten 3 mom. 3.

ERIC ENLUND (fp):

Fru talman! Det ärende vi nu behandlar är ett av dem där oenigheten om de föreslagna åtgärderna tycks stor – att döma av de senaste månadernas debatt. Men när det är fråga om innebörden av de problem som vi på något sätt måste lösa finns, såvitt jag förstår, inte en motsvarande oenighet.

Kommunernas ekonomi måste alltid betraktas i ett större sammanhang, där hela samhällsekonomin ingår. Detta gäller i särskilt hög grad i ett läge med ökade ekonomiska problem.

Vi måste exportera mer och importera mindre för att minska vårt underskott i bytesbalansen. För att klara detta måste vi investera en större del av de årliga inkomsterna i den utlandskonkurrerande sektorn.

Skall den kapitalbildande sektorns andel av våra resurser på detta sätt öka, måste ju också den andel vi konsumerar bli i motsvarande mån lägre. Det krävs därför en dämpad konsumtionsökning såväl för den offentliga verksamheten som för den privata sidan. Att så stort politiskt intresse knyts just till den kommunala konsumtionens utveckling beror inte minst på att medan staten redan genomfört en neddragning av konsumtionsutgifternas ökning, så har den kommunala konsumtionen fortsatt att öka. Den har ökat med 5 % 1979 och beräknas öka med 4,5 % för innevarande år. När vi påpekar att en fortsatt sådan utveckling inte är förenlig med samhällsekonomisk balans – och det är ett uttalande som också görs i regeringens kompletteringsproposition som lades fram i går – då innebär det inte att den kommunala konsumtionen ej skulle få expandera fortare än den statliga. Tvärtom, utskottet påpekar att det självfallet inte är någon tillfällighet att det

råder enighet om att den kommunala verksamheten skall prioriteras framför den statliga när det gäller utrymme för framtida expansion.

Det är ju kommunerna och landstingen som i huvudsak svarar för samhällets omsorger om de äldre, för sjukvården, för barnomsorgen med daghem, familjedaghem och andra liknande verksamheter.

Det vi måste uppnå är alltså att den kommunala konsumtionen tillåts att öka i en betydligt lugnare takt än hittills.

Så här långt råder på det hela taget enighet inom utskottet.

Meningsskiljaktigheter har däremot uppstått när det gäller att, som en konsekvens av denna gemensamma bedömning, göra en del begränsningar i statsbidragen till kommunerna.

För att kunna se dessa begränsningar av statsbidragen i deras rätta sammanhang bör man ha klart för sig att trots de åtgärder utskottet nu tillstyrker beräknas de totala statliga bidragen till kommuner och landsting år 1981 ändå öka med omkring 11 %.

Det är alltså inte fråga om någon drastisk nedskärning.

Läser man noga i den socialdemokratiska reservationen vid utskottsbe-
tänkandet, finner man att detta inte heller görs gällande från oppositionens
sida. Vad man från det hållet särskilt understryker är tvärtom själva
förfarandet att regeringen och riksdagen utöver de årligen återkommande
förhandlingarna försöker påverka kommunernas ekonomiska planering
även genom att direkt påverka resurstillströmningen till kommunerna.

När socialdemokraterna menar att detta innebär att riksdagen frånträder
en förhandlingsordning som den själv tidigare rekommenderat, menar jag att
detta är missvisande.

Att vi vidareutvecklar ett system med frivilliga överenskommelser mellan
stat och kommun utesluter inte på något sätt att kommunerna också berörs av
andra ekonomisk-politiska åtgärder från statsmakternas sida. Det är ju ändå
regeringen och riksdagen som har ansvaret för den samhällsekonomiska
balansen.

När socialdemokraterna går emot den föreslagna begränsningen av
statsbidragen – och hänvisar till de former man har för en överläggning
mellan stat och kommun – så innebär detta att socialdemokraterna
egentligen går emot den ekonomiska politik som de själva förordar i sin
reservation.

Annorlunda uttryckt: det räcker inte att säga sig vara för en anpassning av
den kommunala konsumtionens tillväxt till vad som samhällsekonomiskt är
lämpligt, man måste också vara beredd att genom ibland obehagliga beslut
förverkliga en sådan anpassning. Det tycker jag också framgick av Anita
Gradins anförande, där hon nämnde att det under de närmaste åren krävs
upppoffringar för att vi skall nå ekonomisk balans längre fram. De åtgärder
som regeringen föreslår kallar Anita Gradin munväder, men samtidigt avstår
hon såvitt jag förstår från att lägga fram några alternativ när det gäller att
åstadkomma den här anpassningen.

Detta gäller oss här i riksdagen även på ett annat sätt. Kommunalmän
brukar med rätta påpeka att just staten har bidragit till många av de stora

kommunala utgifterna genom riksdagsbeslut som kräver insats av kommunen. Detta behöver naturligtvis inte vara fel – många angelägna reformer har genomförts på det sättet.

Ändå pekar vi i utskottets skrivning på en rad saker som vi måste beakta när det gäller vårt sätt att arbeta.

För att börja med de statliga utredningarna – som ju ofta är utgifternas upphov – vill jag nämna att regeringen har utfärdat direktiv till samtliga kommittéer och utredare om att olika förslags effekter på den kommunala ekonomin måste klarläggas i utredningsarbetet.

I anslutning härtill föreslår utskottet att riksdagen skall ge regeringen till känna bl. a. följande:

Staten bör i största möjliga utsträckning avhålla sig från att ta *principbeslut* om reformer i de fall där det inte står klart att man på den kommunala sidan har möjlighet att i rimlig tid fullgöra vad man i praktiken åläggs. Inga propositioner bör läggas fram utan att eventuella kommunalekonomiska konsekvenser av de framlagda förslagen är ingående analyserade och utförligt redovisade. Man måste beakta att staten har en del av ansvaret för de kommunala utgifterna även därigenom att en stor del av den kommunala verksamheten bedrivs inom ramen för speciallagstiftning som medför olika åtaganden för kommunen. Inslag i denna speciallagstiftning och andra statliga reformbeslut kan behöva omprövas för att vi skall få en tillfredsställande utveckling av de kommunala konsumtionsutgifterna.

Men hur mycket riksdagen än ger regeringen till känna bör vi ändå ha klart för oss att vi här i kammaren har det yttersta ansvaret för hur vi påverkar kommunernas ekonomi genom statliga beslut.

Finansutskottet föreslår därför att vi, genom ett särskilt uttalande från riksdagens sida, bör stryka under det krav vi måste ställa på vårt eget arbete här i riksdagen:

Riksdagen och dess utskott måste vid beredning av ärenden fylla samma krav på analys och redovisning av de kommunalekonomiska effekterna som finansutskottet förordat i fråga om regeringsförslagen. Varför socialdemokraterna reserverat sig på denna punkt är inte helt lätt att förstå. Det uttalande som utskottsmajoriteten gör ligger ju väl i linje med önskemålen i den socialdemokratiska motionen.

Avslutningsvis vill jag säga några ord om en del detaljfrågor som också behandlas i betänkandet.

Det finns en socialdemokratisk reservation också när det gäller planeringsunderlaget för överläggningarna mellan regeringen och kommunförbunden.

Till bakgrunden hör här – och det antyds också i den socialdemokratiska motionen 1922 – att underlaget vid överläggningarna 1978 inte torde ha varit helt tillfredsställande. Nu har emellertid en översyn skett av de metoder som använts för att mäta den kommunala volymutvecklingen. Vårens överläggningar mellan regeringen och kommunförbunden har skett mot bakgrund av ett material som parterna är ense om. Finansutskottet anser därför inte att det behövs något riksdagsuttalande i den här frågan.

Nr 134

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunalekonomiska frågor
m. m.*

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

I både propositionen och en motion behandlas ett par frågor som har med de kommunala taxorna och avgifterna att göra.

Utan att gå in i detalj på vad som här sägs vill jag bara göra det påpekandet, att utskottets gemensamma bedömning av förutsättningarna för den kommunalekonomiska utvecklingen de närmaste åren också får konsekvenser när det gäller taxor och avgifter. Om det är fråga om att iakttäta stor sparsamhet i den kommunala verksamheten och i främsta rummet prioritera den sociala omvårdnaden, så finns det inte mycket utrymme för att låta taxor och avgifter halka efter och hamna på en lägre nivå än vad som är rimligt och önskvärt.

Den i kommunallagstiftningen inskrivna självkostnadsprincipen anger en högsta nivå för taxorna. Den kommunalekonomiska utvecklingen kommer i ökande utsträckning att flytta upp de lägsta godtagbara taxenivåerna.

Slutligen några ord om det särskilda yttrandet från de moderata ledamöterna. Det gäller frågan om ett kommunalt skattetak, ett förslag som kan verka långtgående och måhända är tänkt att ge associationer om att man vill sänka skatten.

Förslag om kommunalt skattetak kan synas vara ett försök att göra något radikalt åt den kommunala delen av skattetrycket.

Men i själva verket är ett kommunalt skattetak ett trubbigt – kanske rent av primitivt – instrument när det gäller att påverka den kommunala utgiftsnivån och få effektivare hushållning med resurserna.

Utskottet har pekat på några vägande invändningar mot tanken på ett kommunalt skattetak. Jag vill tillägga att dessa invändningar får en särskild tyngd ifall ett kommunalt skattetak verkligen skulle användas för att få till stånd en påtaglig begränsning av de kommunala utgifterna.

Någorlunda enkelt att tillämpa är ett kommunalt skattetak i de fall där det inte betyder så mycket, dvs. om det läggs på sådan nivå att ett fåtal kommuner berörs och ännu färre kommuner behöver göra större ingrepp i budgeten. Men det kan ändå inte vara avsikten att med en så stor principiell förändring av kommunernas självstyrelsemöjligheter få till stånd en så liten begränsning av deras utgifter.

Tankarna på ett kommunalt skattetak måste väl snarare innebära att man lägger skattetak på en sådan nivå att det får en avsevärd effekt på den kommunala ekonomin.

Det är just i den situationen som effekten skulle bli ett kraftigt ökat statligt inflytande över den kommunala verksamheten. Och detta skulle strida mot de principer för samspelet mellan staten och kommunerna som riksdagen tidigare har uttalat sig för.

När det gäller att nå resultatet att kommunernas ekonomi utvecklas på ett sätt som stämmer överens med möjligheten till samhällsekonomisk balans måste vi enligt utskottets mening fortsätta att arbeta med dels frivilliga överenskommelser mellan staten och kommunerna, dels begränsning av de krav som staten lägger på kommunerna, dels ock åtgärder som påverkar kommunernas ekonomi på andra sätt – t. ex. de statsbidragsförändringar som vi i dag kommer att behandla.

Fru talman! Med det jag nu har anfört yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan i betänkande 25.

ANITA GRADIN (s) replik:

Fru talman! Finansutskottets ordförande slutade sitt anförande med att säga att vi inte skall ha något skattetak i kommunerna utan att vi skall fortsätta med överläggningar och överenskommelser mellan staten och kommunerna. Då kan man ju fråga utskottets ordförande: Hur intresserade tror han att kommunerna kommer att vara av det om vi skall fortsätta i samma stil som i dag, nämligen att först ingå en överenskommelse och sedan bryta den och alltså inte stå vid våra ord i dessa sammanhang.

Utskottets ordförande sade vidare att enigheten mellan oppositionen och regeringspartierna om den här propositionen skulle vara ganska stor. Det är nog en missuppfattning. Vi är eniga om att vi har stora ekonomiska problem i det svenska samhället som behöver lösas. Men när vi kommer till frågan om hur problemen skall lösas finns det inte längre någon enighet; vi kan inte tillsammans komma överens om vilka prioriteringar som behöver göras i det här sammanhanget.

Man kan inte låta bli att fråga Eric Enlund, som ju tillhör ett folkparti som säger sig vara socialliberalt och som skryter med sin jämlikhetsprofil: Hur kan man slå vakt om indexreglerade skatteskalor, som gör att staten förlorar mellan 5 och 10 miljarder per år och inte har råd att leva upp till löftena till kommunerna att prioritera barnomsorgen, den vård som de gamla behöver och en hygglig utveckling i våra skolor, t. ex. med den samlade skoldagen. Det ger inte trovärdighet åt politiken att man mera slår vakt om höginkomsttagarna; indexregleringen ger ändå tiotusentals kronor till den som har höga inkomster och bara några hundralappar till den som tjänar 40 000 kr. Detta är inte trovärdigt, Eric Enlund.

NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag är något förvånad över att utskottets ordförande inte vågade sig utanför sitt manuskript för att besvara den direkta frågan jag ställde: Tala om vilka reformbeslut ni vill ompröva. Jag har citerat direkt ur betänkandet, där det lyder så här: "Enligt utskottets mening kan det inte uteslutas att redan fattade statliga reformbeslut kan behöva omprövas för att nå den erforderliga dämpningen av den kommunala utgiftsökningen." Det behövs ett besked om vad utskottet menar med detta.

När Eric Enlund talar om den kommunala konsumtionen som har ökat vill jag påminna om att Kommunförbundet har tittat på hur expansionen fördelas. Barnomsorgen ökar med 1,5 %, skolan med 1,4 %, äldreården med 0,6 %, den centrala verksamheten med 0,5 %, fritid och kultur med 0,3 %, sjukvården med 0,2 % och kommunikationerna med 0,1 %. Det skulle totalt medföra en ökning på 4 %, något som tydligen regeringen och finansutskottet anser vara för mycket. Då borde man också tala om på vilka områden man anser att kommunerna skall beskära verksamheten. Är det barnomsorgen, är det skolan, är det äldreården eller något annat område?

Nr 134

Onsdagen den
30 april 1980

Kommunalekonomiska frågor
m. m.

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

Jag tror också att det vore bra om utskottets talesman ville tala om vad man på borgerligt håll ämnar göra med de kommuner som vägrar att strypa utbyggnaden av barnomsorgen och vården av gamla. Vilka åtgärder tänker regeringen vidta för att straffa de kommunerna?

Eric Enlund vill inte acceptera den linje som moderaterna drivit, nämligen ett skattetak, men han ställer sig uppenbarligen bakom en rad andra restriktioner för och bestraffningar av kommuner. Det vore nyttigt att få ett klargörande besked på den punkten.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att den första delen av Anita Gradins inlägg stämmer ganska väl med det som jag sade. Vi är eniga om att vi befinner oss i en sådan ekonomisk situation att återhållsamhet krävs. Anita Gradin ställer frågan hur kommunerna skall kunna visa lust att leva upp till en gjord överenskommelse om regeringen bryter mot denna, som Anita Gradin menar att regeringen gör. Ja, vi är helt överens om att frågor om den kommunala sektorns volymutveckling och omfattning och om de statliga transfereringarna till kommunerna och landstingskommunerna skall behandlas i regelbundet återkommande överläggningar mellan regeringen och kommunförbunden. Men detta kan ändå inte få hindra en omprövning av statliga utgiftsbeslut, om de samhällsekonomiska förutsättningarna har förändrats, och det har skett i drastisk omfattning, framför allt under det senaste året.

Vi har i utskottets skrivning pekat på några faktorer som gör att vi anser att den föreslagna åtgärden är rimlig. Vi säger för det första att den kommunala sektorn under år 1981 kommer att ha en tillfredsställande finansiell situation. Vi menar för det andra att man genom en hårdare utgiftsprövning bör kunna klara de problem som väntas uppkomma på grund av att kommunalskatte-reformens ökningstakt minskar. För det tredje kommer de kommuner som drabbas att kompenseras särskilt genom omläggningen. För det fjärde kommer ändå, som jag sade i mitt första inlägg, bidragen till kommuner och landsting år 1981 trots de föreslagna åtgärderna att öka med omkring 11 %.

Till Nils Berndtson vill jag säga att det inte finns någon grund för hans påstående att vi skulle låta de svaga grupperna drabbas. Vi säger tvärtom att ökningstakten i den offentliga konsumtionen kommer att vara högre på den kommunala sidan. Anledningen härtill är att kommunerna har ansvaret för omsorger avseende svaga grupper som barn och ungdom, äldre och sjuka.

Men som vanligt är vpk:s yrkanden helt oförenliga med våra strävanden att uppnå balans i ekonomin. När man vet att kostnaderna för alla de förslag som vpk har lagt fram uppgår till över 100 miljarder kronor per år är det inte längre meningsfullt att diskutera enskildheterna i de kommunistiska tankekonstruktionerna – eller jag skulle snarare vilja säga den ekonomiska oredan i vpk:s yrkande.

ANITA GRADIN (s) replik:

Fru talman! Det är nog så, Eric Enlund, att kommunernas ekonomi kommer att påverkas åtskilligt av att regeringen och riksdagen nu hoppar av från en träffad överenskommelse. Jag förmodar att Eric Enlund, liksom jag, mycket nog har studerat framför allt de avsnitt i kompletteringspropositionen som handlar om kommunerna. Man kan där finna att även regeringen nu har insett att bromssträckan – låt mig uttrycka det så – i den kommunala utvecklingen är ganska lång. Av kompletteringspropositionen framgår att man nu inser att konsumtionsökningen för 1981 måste kunna få hålla sig omkring 3,5 % eller däromkring, för att sedan långsamt trappas av.

Fru talman! Bakom denna insikt ligger det förhållandet att riksdagen har beslutat om reformer som kommunerna har planerat för. Alla de av kammarens ledamöter som varit kommunalt aktiva vet att man för att undvika ryckighet i den kommunala ekonomin planerar på sikt och i femårsplaner. I synnerhet är det viktigt att leva upp till överenskommelser och fattade beslut. Man kan bara långsamt förändra ekonomisk utveckling och volymutveckling i kommunerna. Det kan man inte göra på ett så ryckigt sätt att man bara klipper av utvecklingen och säger att det nu får vara nog. Nu tycks man, som sagt, äntligen ha lärt sig detta också i kanslihuset, eftersom man tänker sig en långsam avtrappning i den kommunalekonomiska utvecklingen.

NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Fru talman! Eric Enlund säger att det inte finns någon grund för påståendet att de svaga drabbas. Men det är ju det som blir följderna! I samband med den genomgång som företogs i kommuner och landsting när det blev klart att regeringen ämnade halvera beloppet till skatteutjämningen pekade man överallt på att det var de angelägna områdena, där det behövdes en utbyggnad, som skulle komma i kläm. Då drabbas faktiskt de svagaste, även om inte Eric Enlund vill erkänna det. Han säger att han inte vill gå in på enskildheter i diskussionen med vpk. Men det är faktiskt ingen liten enskildhet, Eric Enlund, att ta bort hälften av det som riksdagen i fjol beslutade skulle överföras till förbättring av skatteutjämningsystemet.

Kvar står det faktum att finansutskottet uttalar att man inte kan utesluta att redan fattade statliga reformbeslut kan behöva omprövas för att få till stånd den dämpning i den kommunala utgiftsökningen som man vill uppnå. Jag har ännu inte fått något svar på vad det är finansutskottet vill rekommendera regeringen att göra. På vilka områden är det som finansutskottet anser att man skall ompröva redan fattade statliga reformbeslut? Finansutskottets linje är mycket oroande för de svaga grupperna i samhället.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Fru talman! Jag vill till både Anita Gradin och Nils Berndtson säga att effekten av att man fördelar det andra steget i skatteutjämningsreformen på två år blir en summa av ungefär 355 milj. kr. på årsbasis. Om man jämför det beloppet med de stora utgiftsökningar på de tunga områdena – barnomsor-

gen, åldringsvården, långtidsvården – som automatiskt drabbar kommunerna kan man inte hävda att propositionens förslag och finansutskottets förslag skulle innebära något svårt avbräck i kommunernas verksamhet.

Sedan vill jag ytterligare till Nils Berndtson säga att om man finner det ofrånkomligt att vidta begränsningar i den offentliga konsumtionen – såvitt jag förstår har ingen direkt bestridit detta – och om man då så långt som det är möjligt försöker skydda de sektorer som omfattar omsorgen om de ekonomiskt svaga grupperna i samhället är det ett sätt att ge förtur för just de grupperna.

Jag måste på nytt säga till Nils Berndtson att om kommunisterna inte vill tala om var de skall ta pengarna till alla sina reformer, så är en diskussion inte meningsfull. Nu talar vi om kommunernas ekonomi, dvs. en liten del i ett större ekonomiskt sammanhang. Ni kommunister yrkar som vanligt på ökade insatser, men ni säger inte ett ord om var pengarna skall tas. Sammantaget betyder era förslag att hela vår ekonomi skulle rasa ihop. Det är ni själva också medvetna om, såvitt jag förstår, för väldigt ofta garderar ni er med att säga att hela samhället måste omdanas för att era förslag skall kunna förverkligas. Det är förvisso nog så sant. Att nu diskutera kommunernas ekonomi med Nils Berndtson tycker jag kan liknas vid att diskutera upprustningen av ett antal rum i ett hus och hur mycket det skall få kosta med en person som i grund och botten anser att hela huset skall rivas. Det kan man inte gärna finna meningsfullt.

Förste vice talmannen anmälde att Anita Gradin och Nils Berndtson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

LENNART BLOM (m):

Fru talman! Frågan om kommunalekonomin har ju varit föremål för kammararens uppmärksamhet flera gånger under de senaste månaderna. Egentligen har inte så särskilt mycket nytt tillkommit utöver vad som finns i kompletteringspropositionen.

Jag tror att man ändå måste slå fast att det numera, och i vart fall i princip, råder enighet om att det är omöjligt att sanera den totala samhällsekonomin om inte kommunernas och landstingens expansionstakt dämpas. Det är naturligtvis inte den enda åtgärd som erfordras för att vi skall kunna komma till rätta med de betydande balansproblemen härvidlag, men den är en av flera nödvändiga åtgärder. De saksäl som redovisas för de ståndpunkterna är numera överväldigande, och de har länge varit uppenbara för den som har velat se.

Finansutskottets skrivning är från kommunala utgångspunkter i särskilt ett avseende mycket tillfredsställande. Det är praktiskt taget första gången som det finns mycket påtagliga uttalanden av innebörd att det föreligger en klar redovisningsplikt för regering och riksdag när det gäller de kommunalekonomiska konsekvenserna och effekterna av skilda beslut. Det har funnits en alldeles klar tendens – det har inte minst kommunförbunden framhållit vid

flera av de praktiskt taget årligen återkommande kontakterna med skilda regeringar – att släta över den här viktiga frågan och att bara utgå från att kommunerna på något besynnerligt sätt skall klara den utan att det märks, trots att det är uppenbart att de ekonomiska effekterna ofta är mycket betydande. Det har tyvärr inte varit möjligt att i utskottet nå enighet med oppositionen, vare sig i formuleringarna eller vad gäller de faktiska förslagen. Utöver de förbättringar av skatteutjämningsbidragen som regeringen och utskottets majoritet förutsätter för 1981 hamnar oppositionen på ett avsevärt överbud, budgetmässigt i storleksordningen 350 milj. kr.

Inte heller på den punkt som jag inledningsvis tog upp, nämligen vad gäller utskottets mycket bestämda uppmaning till alla berörda att redovisa de kommunalekonomiska effekterna, har oppositionen i sin skrivning gjort lika klara uttalanden. En icke oväsentlig sak finns nämligen inte omnämnd där, nämligen det förhållandet att om ett utskott få idén att ändra ett förslag, så är det också utskottets plikt – icke bara regeringens i propositionerna – att redovisa de kommunalekonomiska effekterna. Jag är emellertid ganska övertygad om att det på den punkten i realiteten ganska snart kommer att vara möjligt att uppnå en mer vidsträckt enighet.

För Anita Gradin, som hittills varit talesman för oppositionen i detta ärende och som liksom jag varit kommunalpolitiskt aktiv under en lång tid, skulle jag bara vilja påpeka ett par saker. Anita Gradin återkommer till den socialdemokratiska standardförebråelsen, att en senareläggning av hälften av en förbättring – för det är ändå fråga om en sådan – i själva verket bara är motiverad av en önskan att komma åt kommunerna. Som alla inser är det ju helt enkelt inte på det sättet, utan det är statsfinansiella skäl som har varit avgörande. När man måste strama åt måste naturligtvis också kommunerna hjälpa till. Dessutom är en dämpning av den kommunala expansionen på mycket goda grunder en självklarhet. Åren 1979–1980 kommer man nämligen att överskrida uppsatta riktmärken med storleksordningen 50 %. Det är alltså skälen. Det är alltså inte någon önskan vare sig från majoriteten i finansutskottet eller från regeringen att bestraffa.

Anita Gradin talade också om att man gemensamt skulle ägna sig åt ett konstruktivt framtidsbygge. De signaler som hittills har kommit i den offentliga debatten visar dock att så fort det blir fråga om att försöka skapa ordning på ekonomin – vilket ju måste betalas på något sätt av någon – då är man inte med. I detta skede innebär socialdemokraternas bidrag till en konstruktiv sanering av ekonomin att de säger nej till en senareläggning och nej till begränsningar i skolbyggnadsbidragen. Det är i själva verket inte mycket annat än en variant, översatt till detta ämnesområde, av den kommunistiska tesen: lönerna upp och priserna ner.

Det är alldeles klart, som Anita Gradin också framhöll, att det blir nödvändigt att ompröva befintlig verksamhet. När detta framställs såsom något överraskande eller någonting som kommunerna helt överrumpningsvis får besked om, vill jag emellertid påpeka att kommunerna praktiskt taget haft tio år på sig att se till att de anpassar sig till ett rimligt samhällsekonomiskt utrymme. Vi har under hela 1970-talet träffat uppgörrelser om

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

begränsade skattehöjningar av olika natur, men kommunerna har praktiskt taget varje gång underlåtit att hålla dem. Vi har gjort ett försök med en uppgörelse om volymtillväxten. Den har misslyckats. Det finns mot denna bakgrund skäl i att säga att nu har vi nått nära slutet på den erforderliga bromssträckan. Nu måste det vara möjligt att i varje fall avsevärt nedbringa hastigheten. I själva verket är kommunsektorn gynnad jämfört med andra sektorer. Det framgår inte minst av de beräkningar som är presenterade i kompletteringspropositionen.

Jag skall, fru talman, avslutningsvis säga några ord om den moderata motion som i utskottet har föranlett ett särskilt yttrande, alltså motionen 1061. Den går ut på att man skulle få en beredskapslagstiftning till stånd, som gör det möjligt att för den händelse man bedömer en sådan åtgärd nödvändig införa lagstiftning om kommunalt skattetak. Det är alltså inte en motion som syftar till att ett sådant skattetak nu skall införas. Det är uppenbart att utredningsarbetet inom kommunalekonomiska utredningen inte är en tillfredsställande utredningsinsats för att ligga till grund för en sådan lagstiftning. Det tror jag i och för sig att alla är medvetna om.

Bland de motiv som anförs mot själva tanken att över huvud taget tillgripa lagstiftningsåtgärder, som syftar till att begränsa den kommunala beskattningsrätten, är först och främst den kommunala självstyrelsen, fastän det i själva verket råder delade meningar om huruvida den kommunala självstyrelsen verkligen förutsätter en obegränsad rätt att höja skatten. Det kunde vara intressant att få detta utrett. Vidare varnar man i utskottets skrivning för att en lagstiftning kan bli besvärlig och tekniskt komplicerad och leda till en detaljreglering. För detta påstående redovisas dock inte någon som helst grund.

Utskottets ordförande nämnde här att han betraktade detta instrument såsom trubbigt. Han sade, om jag inte missförstod honom, att om det får någon effekt på kommunerna blir det besvärligt. Ja, men det är ju meningen. Det går inte att åstadkomma en dämpning utan att det blir besvärligt. Då skall man ha ett lagligt instrument för detta.

Jag beklagar att majoriteten ännu inte har kunnat vinnas för att en ordentlig lagstiftningsförberedelse skall komma till stånd. Risken är att om -- eller troligare när -- lagliga begränsningar i kommunernas beskattningsrätt blir nödvändiga, dessa sker på ett sämre sätt än som i och för sig hade varit nödvändigt. Det är alltid bra med beredskap.

Det enklaste -- detta säger jag rent parentetiskt -- är att lagstifta om omedelbart kommunalt skattestopp. Vi har konstaterat från moderat håll att det finns en annan möjlighet. Även om nu inte riksdagen är beredd att beställa en lagstiftning, så kan regeringen som en naturlig beredskapsåtgärd titta på detta besvärliga lagstiftningskomplex i syfte att ha en lagstiftning förberedd när och om den behövs.

Fru talman! Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan, med instämmande i de synpunkter som finns i det särskilda yttrandet från utskottets moderata ledamöter.

ANITA GRADIN (s) replik:

Fru talman! Lennart Blom säger att kommunerna haft lång tid på sig att anpassa sig till den ekonomiska utvecklingen. Men vi skall väl ändå komma ihåg att de överenskommelser som har funnits mellan regeringen och de båda kommunförbunden inte bara har ålagt kommunerna restriktivitet, utan det har också sagts att detta förutsätter att regering och riksdag tar sin del av ansvaret.

Här i riksdagen har vi ansett att det är viktigt att besluten fattas där människorna bor, dvs. att det är önskvärt att vi flyttar över till kommunerna beslut som tidigare har legat mera centralt i samhället. Under senare år har vi handlat på det sättet t. ex. inom skolans område – det skall finnas ett lokalt ansvar när det gäller SIA-skolan, när det gäller läroplan för grundskolan osv.

Allt detta gör att i vart fall ansvarsfulla kommunalpolitiker har försökt att fullfölja de beslut som vi har fattat i det här huset. Det är detta som har påverkat volymutvecklingen i fråga om kommunernas verksamhet.

Då är det inte ett överbud från oppositionen, som Lennart Blom säger, när vi vill stå fast vid att de kommunala skatteutjämningsbidragen skall höjas på det sätt som det har överenskommit – just därför, som jag sade i mitt tidigare inlägg, att bromssträckan för att dämpa en utveckling är så pass lång. Det går väl an för rika kommuner att klara sig. Det blir framför allt de fattiga kommunerna som får stora bekymmer.

LENNART BLOM (m) replik:

Fru talman! Jag är helt ense med Anita Gradin om att det i riksdagen under en lång följd av år har fattats beslut som har inneburit en kraftig övervältring av utgifter på kommuner och landsting. Det har skett med utgångspunkt i regeringens förslag som kommit från regeringar av olika färg.

Men samtidigt skall vi vara på det klara med att under de senaste åren har transfereringarna till kommunerna, i pengar räknat, ökat mycket starkt. Vi är nu under 1980 på väg att närma oss 10 miljarder i allmänna, ospecificerade statsbidrag och upp mot 30 miljarder i övrigt. I själva verket har kommunerna fått en hel del bistånd.

Bromssträckan har pågått sedan 1972/73. Volymutvecklingen har vi talat om bara under de senaste åren. Kommunerna har höjt skatten med 6 kr. på åtta år, och jag tycker inte att det är särskilt bra mot bakgrund av att de samtidigt hela tiden har fått kraftigt höjda statsbidrag.

ROLF RÅMGÅRD (c):

Fru talman! De kommunalekonomiska frågorna behandlade finansutskottet också tidigare i samband med budgetpropositionen. Utskottet delade då budgetministerns uppfattning att regeringen bör överväga vilka åtgärder som skall vidtagas för att uppnå en långsammare takt i de kommunala utgiftsökningarna.

Men finansutskottet konstaterade redan då att det i många fall är riksdagens beslut som i hög grad påverkar den kommunala utgiftsökningen. Därför sade också finansutskottet, att det under detta och kommande

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

riksmöten måste vara en målsättning att inte åsamka kommuner och landstingskommuner nya utgifter till följd av statliga beslut. Om det i undantagsfall läggs fram ytterligare förslag till sådana utgiftsökningar skall utskottet, vid beredning av sådana ärenden, noga analysera de kommunal-ekonomiska konsekvenserna.

När vi i dag behandlar finansutskottets betänkande om den kommunala ekonomin tar utskottet ytterligare ett stort steg på den tidigare inslagna vägen.

Utskottet konstaterar att kommunernas ekonomi har ett avgörande inflytande på den totala samhällsekonomin. Därför är det också naturligt att den kommunala sektorns utveckling är och blir föremål för statsmaktens uppmärksamhet.

Det råder således en bred politisk enighet om att en neddragning av ökningstakten i kommunernas och landstingskommunernas konsumtion är nödvändig.

Detta är en förutsättning om vi skall kunna återföra balansen i den svenska ekonomin.

En förutsättning för att nå detta mål är att alla parter är inställda på att försöka lägga om kursen. Det finns i dag en stor förståelse ute bland de kommunala förtroendemännen för den svåra ekonomiska situation Sverige befinner sig i. Därför kan nu regeringen också få förståelse för åtgärder som föreslås för att reducera budgetunderskottet i handelsbalansen.

Finansutskottet vill emellertid betona, att de överläggningar som äger rum mellan staten och kommunförbunden bör ske regelbundet och att parterna skall vara överens om ett hållbart underlag. Detta underlag måste göra det möjligt att klart bedöma förutsättningarna för den kommunala verksamheten och effekterna av olika åtgärder och beslut.

Det kan väl i det här sammanhanget konstateras, att det underlag som fanns vid överläggningarna 1978 inte var tillräckligt. Det är därför med tillfredsställelse som man nu kan konstatera, att det finns ett bättre beslutsunderlag, när det gäller att bl. a. mäta den kommunala volymutvecklingen. Den arbetsgrupp som har tagit fram detta underlag har bestått av representanter för regeringskansliet och de båda kommunförbunden.

Med anledning av detta finns det i dag ingen som helst anledning att såsom framhålls i den socialdemokratiska motionen och reservationen göra något uttalande till regeringen i denna fråga.

Från centerns sida har vi hävdad att många beslut som fattas av riksdagen och regeringen med fördel borde anförtrors åt kommunerna.

Att flytta besluten närmare människorna innebär också helt klart att vi har ålagt kommunerna många nya uppgifter, som också har ekonomiska konsekvenser. Det är därför vi från centern alltid har hävdad vikten av en kommunal skatteutjämningsreform. Det har också genomförts stora och betydande transfereringar till kommunerna under de senaste åren.

Centern som parti ser det självfallet som något mycket positivt, att en så stor del av medborgarnas gemensamma angelägenheter handläggs av kommuner och landsting. Kommunernas och landstingens starka ställning

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

utgör i själva verket en av de bästa garantierna för en decentraliserad samhällsorganisation.

Utän denna mycket positiva inställning till kommunerna skulle självklart heller inte den nuvarande och tidigare trepartiregeringen ha medverkat till den omfattande överföring av ekonomiska resurser till kommunerna som ägt rum de senaste åren. Enbart skatteutjämningsbidragen har sedan 1976 fördubblats. Det är en uppräknig som haft stor betydelse för kommunernas allmänna verksamhetsutveckling. Men framför allt har den bidragit till en utjämning mellan fattiga och rika kommuner. Den spelar på så sätt också en mycket viktig roll ur regionalpolitisk synpunkt.

Till skatteutjämningsbidragen skall läggas statsbidragen till skola, barnomsorg, beredskapsarbeten för ungdom m. m. Totalt har statsbidragen till kommunerna de senaste två åren ökat med över 4 miljarder om året – från 30 miljarder till 38,5 miljarder. Även med den senareläggning med ett år av en del av skatteutjämningsreformen som regeringen föreslagit, kan man förutse ett bidragstillskott av samma storleksordning för nästa år – 1981. Indirekt har kommunerna också fått ett ökat ekonomiskt utrymme genom borttagandet av den allmänna arbetsgivaravgiften.

Det är den politiken som socialdemokraterna försöker få att framstå som ett ekonomiskt strypgrepp på kommunerna. Det gråts verkligen många krokodiltårar på det hållet i dessa dagar.

Men det finns givetvis flera reformer som under den senaste tiden ytterligare har påverkat den kommunala volymökningen. Utskottet pekar på reformer inom flera områden, t. ex. den nya läroplanen för grundskolan, dimensioneringen av gymnasieskolan, socialtjänstlagen, arbetsmiljölagen, beslutet om narkomanvården och energisparprogram. Vidare kommer den regionala trafikplaneringen att medföra kostnader för kommuner och landsting, liksom beslutet om den samlade skoldagen. Riksdagen har ju vid ett flertal tillfällen uttalat sig för att denna skall genomföras.

Allt detta får givetvis konsekvenser i den kommunala ekonomin. Därför är det, som utskottet vill betona, angeläget att staten är mycket återhållsam med beslut som driver de kommunala utgifterna i höjden. Det är viktigt att här i kammaren betona vad utskottet skriver i detta avseende – det har tidigare i debatten också framhållits av utskottets ordförande.

Jag citerar från betänkandet: "Det måste nu krävas att en mycket ingående analys av de samhällsekonomiska förutsättningarna för att genomföra nya reformer görs i varje enskilt fall. Staten bör i största möjliga utsträckning avhålla sig från att ta principbeslut om reformer, om det inte står klart att man på den kommunala sidan har möjlighet att i rimlig tid fullgöra vad man i praktiken åläggs. Ett primärt krav är naturligtvis att, som det uttrycks i propositionen, statsmakterna i det löpande arbetet klarlägger olika reformers effekter på den kommunala volymutvecklingen och på den kommunala ekonomin."

Det är anmärkningsvärt att socialdemokraterna i detta avseende inte har kunnat ansluta sig till majoritetens skrivning i finansutskottet. Socialdemokraterna har i sin reservation 1 pekat på nödvändigheten av att hålla tillbaka

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

både den privata och den offentliga konsumtionsökningen under de närmaste åren.

Med den skrivning som majoriteten i utskottet har borde det inte ha varit någon svårighet för socialdemokraterna att ansluta sig till den allmänna motiveringen när det gäller den kommunala ekonomin, som dessutom ges regeringen till känna. Men det är väl så, att det i dag skall vara konfrontation till varje pris från socialdemokraternas sida.

I motion 1061 av bl. a. Lennart Blom yrkas att ett konkret förslag till lämplig utformning av en lagstiftning rörande kommunalt skattetak skall utarbetas. Lennart Blom har nyligen här i talarstolen utvecklat sin syn på det särskilda yttrande som med anledning av utskottets behandling av motionen har avlämnats av moderaterna i finansutskottet.

Utskottet har i betänkandet redovisat de krav som måste uppfyllas för att systemet med överläggningar mellan staten och kommunerna skall fungera. Förutsättningarna för att dessa krav skall kunna uppfyllas bör vara betydligt bättre vid de överläggningar som i framtiden skall ske mellan parterna. Därför finns det nu ingen som helst anledning att göra någon utvärdering av ett skattetak för kommunerna. Från centern vill vi starkt understryka att det inte kan bli fråga om något kommunalt skattetak för kommunerna.

Ingen har kunnat visa hur ett sådant tak skulle kunna konstrueras för att rättvisa skall kunna skapas mellan de olika kommunerna. Dessutom kan det betonas att den kommunala beskattningsrätten är skyddad i grundlagen.

Det finns naturligtvis mera som kan göras för att ytterligare utjämna olikheterna kommuner emellan. Under punkt C i finansutskottets betänkande, där budgetdepartementets förslag om skatteutjämningen behandlas, konstaterar utskottet att föredraganden har tillsatt en beredningsgrupp som skall se över beskattningen av juridiska personer. Jag, liksom utskottet, anser att beskattningen av juridiska personer är en viktig del i den fortsatta skatteutjämningens reformen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

ANITA GRADIN (s) replik:

Fru talman! Nej, Rolf Rämgård, det skall inte alls vara konfrontation till varje pris från socialdemokraternas sida. Men jag förstår att Rolf Rämgård kan behöva krypa bakom en sådan formulering för att ursäkta att centern på detta område har satt sig i moderaternas knä. I följd ställde ju inte centern upp på de i dessa sammanhang då aviserade signalerna.

Rolf Rämgård sade att det är mycket viktigt att vi flyttar ut besluten dit människorna bor, att människorna kan påverka sin egen situation och vara med och bestämma – och där är vi sams. Men i en sådan situation, när man abrupt hoppar över någonting, är det framför allt de fattiga kommunerna som drabbas, och där trodde jag i vart fall att centern hade vissa intressen att slå vakt om.

De rikare kommunerna kan kanske klara sig ekonomiskt ur den här situationen på olika sätt. Men för dem som har det bekymmersamt finns det

naturligtvis ingen annan utväg än att höja skatten för att klara av att ge medborgarna den service och den omvårdnad som kommunerna ändå måste ställa upp på.

Nr 134

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

LENNART BLOM (m) replik:

Fru talman! En kort replik till Rolf Rämgård. Han säger utan reservationer att den kommunala beskattningsrätten är skyddad i grundlag. Detta är ett påstående, inte något faktum. Vad som behöver klarläggas är hur det förhåller sig på den punkten. Och även grundlagar kan faktiskt ändras. Skulle det bli nödvändigt att ändra grundlagen på den här punkten bör man förbereda det.

Den andra synpunkten till Rolf Rämgård: Man kan givetvis tänka sig andra konstruktioner för att se till att kommunerna hålls någorlunda i schack. En konstruktion som naturligtvis är helt genomförbar är att villkora statsbidrag – om inte de uppgörelser som träffas om återhållsamhet hålls så blir man av med statsbidraget. Jag har stora sympatier för den utvägen. Jag tror nämligen att det är alldeles nödvändigt att se till att kommunerna verkligen får upplysning om sakernas tillstånd.

ROLF RÄMGÅRD (c) replik:

Fru talman! Anita Gradin påstår att det skulle vara att svika kommunerna om vi inte nu genomför den beslutade reformen i den takt som vi tidigare har tagit ställning för. Men vi har ett svårt läge för samhälls ekonomin, som bl. a. oljeprishöjningarna orsakat. Om man tar hela andra etappen av skatteutjämningen år 1981 får man en ökning av budgetunderskottet och förmodligen också större utlandsupplåning.

Det rör sig om en fördröjning på ett år av ett belopp som motsvarar en tiondel av det totala skatteutjämningsbidraget. Därutöver kommer man att öka det s. k. extra skatteutjämningsbidraget för kommuner som får svårigheter. Genomsnittligt är dessutom kommunernas ekonomi 1980/81 tämligen god, tack vare att ökningen av arbetsgivaravgifter och liknande avgifter kunnat begränsas sedan regeringsskiftet 1976.

Socialdemokraterna verkar nu väldigt angelägna om att bygga ut skatteutjämningsbidraget, men under hela deras regeringstid var de måttligt intresserade av att öka den här volymen till kommunerna. Efter ständigt upprepade krav från centern nådde vi 1976 upp till ca 3,2 miljarder i transfereringar till kommunerna.

Men från 1976 har, som jag betonade tidigare, utjämningsbidragen mer än fördubblats, och de uppgår nu till ca 7,4 miljarder. Det är alltså en verkligt stor skillnad, fru Gradin, på de transfereringar som skett.

Till Lennart Blom vill jag säga att vi från centern inte finner någon som helst anledning att nu ta ifrån kommunerna beskattningsrätten. Moderaterna har i ett särskilt yttrande pekat på att man bör göra en utvärdering av ett skattetak för kommunerna. Det sker emellertid överläggningar mellan kommunförbunden och staten, och med den plattform som man nu kommit överens om har man betydligt större förutsättningar att nå överenskommel-

ser på den sidan. Det finns därför ingen som helst anledning att nu kräva någon sådan utvärdering.

ANITA GRADIN (s) replik:

Fru talman! Rolf Rämgårds historieskrivning när det gäller samarbetsförhållandena mellan stat och kommun lämnar mycket övrigt att önska, men tyvärr har vi väl nu inte tid att fördjupa oss i detta.

Jag vill återkomma. Rolf Rämgård, till den problematik som handlar om att de kommuner som har en bekymmersam situation hamnar i svårigheter. Det får den effekten att de inte kan ge sina invånare den service och omvårdnad som krävs, och de kan därför tvingas att höja skatten. Detta har både Rolf Rämgård och jag kunnat konstatera av de hearings och uppvaktningar som förekommit i utskottet, och jag tycker därför att Rolf Rämgård borde ha kunnat dra samma slutsatser som jag av detta.

LENNART BLOM (m) replik:

Fru talman! Låt mig för ordningens skull notera att vad den moderata motionen går ut på är kanske inte i första hand en utvärdering, utan det är helt enkelt att man bör vidta ett förberedande lagstiftningsarbete och en undersökning av detta viktiga område, vilket ju KEU inte hann med. Det är därför kanske inte någon stor skillnad i åsikt mellan Rolf Rämgård och mig. Vad vi eftersträvar är således att man skall undersöka hela fältet och åstadkomma en lagstiftning som kan sättas i kraft om och – vilket är troligare – när den behövs.

LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Socialdemokraterna har ofta kritiserat de borgerliga regeringarnas handläggning av skolbyggnadsfrågorna. Bl. a. har vi framfört krav på ökade anslag, krav som avslagits av den borgerliga majoriteten. Vi har 1978 motionerat om förenklingar av administrationen av statsbidragsgivningen, något som också de borgerliga varit med om att stödja.

Vår förvåning blev stor när resultatet av våra krav om förenklingar presenterades. Förenklingarna blev i den borgerliga regeringens hand till bl. a. indragning av hela anslaget till skolbyggnadsverksamheten. I sanning en reform av borgerligt märke!

Anslaget till skolbyggnadsverksamheten är nu 320 milj. kr. om året. Dessutom tillkommer 9 miljoner till förhyrande av skollokaler. Såsom framgår av den avvikande mening vi avgivit till utbildningsutskottets betänkande är det inte den nuvarande utformningen av skolbyggnadsstatsbidraget vi slår vakt om – tvärtom. Vi önskar förenklingar och kan tänka oss att statligt stöd till kommunerna för skolbyggen kan utgå i andra former. Men vi finner det oacceptabelt att man med ett penndrag slopar hela bidraget med de konsekvenser detta får för kommuner och landsting och för försörjningen med skollokaler.

Upprördheten inom skolvärlden och hos kommunerna var stor redan då regeringens arbetsgrupp publicerade sitt förslag om att avveckla statsbidra-

get till skolbyggen. Trots den otillständigt korta remisstiden hann en del värdefulla synpunkter framföras. Regeringen brydde sig dock inte om att ta hänsyn till dessa synpunkter, eftersom man i realiteten fattat sitt beslut redan innan remisstiden gått ut. En praktiskt taget enig remissopinion dömde ut arbetsgruppens förslag. Bl. a. uttalade länskolnämnden i Värmlands län att den "vände sig med skärpa mot utredningens teoretiska och lättsinniga resonemang".

Många kommuner gör uppskattningar av bidragsförlusten på gymnasie-skolsidan. För Luleå innebär förlusten 30 milj. kr., Haninge och Trollhättan uppger att man mister 13 miljoner vardera fram till 1983, Malmö 20 miljoner, Göteborg 15–18 miljoner och Jönköping 5,5 miljoner årligen. Upplands-Bro anger att slopanDET av statsbidraget betyder en skattehöjning med 80 öre.

Jag vill fortsätta, fru talman, att föra fram synpunkter från fältet. Sådana har ymnigt förekommit i den här debatten. I senaste numret av Skolledaren, nr 4 1980, säger vice VD i Kommunförbundet Sten-Sture Landström:

"De förslag om indragna statsbidrag på skolområdet som regeringen nu har lagt på riksdagens bord inger mycket stora bekymmer. Den ansträngda kommunalekonomin blir ännu mer pressad.

Främst gäller detta naturligtvis förslaget att statsbidraget till skolbyggen ska slopas från läsåret 1981/82. Propositionen härom lades märkligt nog fram redan innan remissinstanserna avgett sina yttranden över utredningsförslaget. Remissbehandlingen blev alltså helt illusorisk."

I det här numret av Skolledaren framgår det också att upprördheten inte bara har kommunalekonomiska orsaker. Det handlar också om utbildningspolitiska principer. Lars Höglind, som är skoldirektör i Västerås, säger: "Om kommunen tvingas finansiera dessa miljoner på annat sätt kan vi bli tvingade att göra hårda prioriteringar bland byggobjekten. Detta torde då främst drabba grundskolan och leda till att skolbyggandet i nya stadsdelar skärs ned och områdets elever tvingas resa till befintliga skolor i äldre stadsdelar."

Skoldirektören i Botkyrka kommun Karl-Erik Strömberg – tidigare folkpartistisk riksdagsman – säger: "Särskilt besvärlig är situationen då Botkyrka nu planerar att bygga lokaler för invandrarundervisningen. ---. Skulle statsbidraget försvinna riskerar skolan att högst avsevärt få skära ner sitt byggnadsprogram. Konsekvenserna blir svåra."

Enligt Göteborgs-Posten säger en bekymrad vice ordförande i skolstyrelsen i Göteborg: "Om statsbidragen för nya skolbyggnader dras in är risken mycket stor att de planerade högstadieskolorna i Gärdsten och på Styrso samt Angeredsgymnasiet inte blir byggda."

I C-länets landsting har debatten gått mycket het. Oppositionslandstingsrådet Bror R. Eriksson, som är centerpartist, utbrister i Uppsala Nya Tidning: "Det är klart fel av skolminister Britt Mogård att föra fram förslag som med kort varsel hotar att kullkasta den planering vårt och andra landsting står mitt uppe i ---."

I konkret handling visar alltså den borgerliga regeringen att den inte lever upp till det annars fagra talet om att man vill förbättra skolan. Det blir i själva verket tvärtom, vilket på följande sätt slås fast i ett yttrande från

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

läänsskolnämnden i Kristianstads län. Den skriver: "Ett avskaffande av det särskilda statsbidraget till skolbyggnation kan inte vara till skolans fördel."

Regeringen säger i högtidliga sammanhang, t. ex. i regeringsförklaringen och i andra ordrika dokument, att den önskar att *små* skolor skall byggas. Samtidigt handlar regeringen så, att kommunerna får det mycket svårare att över huvud taget bygga skolor. Naturligtvis blir det särskilt svårt att bygga fler små skolor, vilket bevisligen innebär en högre byggkostnad. Redan 1977 drog den borgerliga regeringen i sin kompletteringsproposition in 10 % av skolbyggnadsstatsbidraget och föreskrev att statsbidrag till små skolbyggen inte alls skulle utgå. I dag tar man steget fullt ut och drar in hela statsbidraget.

Särskilt allvarligt blir regeringens besparingsförslag med tanke på gymnasieskolan, övergångsbestämmelserna till trots. Vi ser nu framför oss en situation där gymnasieplaneringen avstannar och kommunerna kommer att låta bli att bygga ut gymnasieskolan eller att ersätta gamla lokaler. Det kommer att vara mycket frestande att för yrkesutbildningen försöka hyra in sig i äldre fabrikslokaler eller att förlägga utbildningen till företaget.

Det här innebär att det pågår en smygande förändring av gymnasieskolan. Moderaterna vrider utvecklingen tillbaka och försöker torpedera den integrerade gymnasieskola som de egentligen aldrig ställt upp för. Centern och folkpartiet låter detta ske. Tidningen Fackläraren ser regeringens samlade handlande när det gäller gymnasieskolan som ett "attentat mot yrkesutbildningen". Det finns stor anledning att instämma i det.

Fru talman! I propositionen heter det på första sidan: "För det första måste den kommunala utgiftsökningen dämpas jämfört med utvecklingen de senaste åren." Sedan utpekar man särskilt skolbyggnadsstatsbidragen, och de är också tungt vägande. Jag måste då fråga: Anser de borgerliga att kommunerna har byggt för många skolor för att möta behovet av nya skollokaler för grundskolan i nya stadsdelar eller det ökade lokalbehovet i gymnasieskolan som beror på ökningen av ungdomskullarna eller på ungdomarnas ökade önskan att skaffa sig gymnasieutbildning? Alltså: Har vi byggt för många skolor? Vill de borgerliga nu minska skolbyggandet trots de stora behov som kommunerna redovisat? Titta bara på den lista av gymnasieskolor som kommunerna anser sig ha behov av att bygga som vi har fogat till utbildningsutskottets yttrande i vår avvikande mening.

Vi socialdemokrater tar på det bestämdaste avstånd från de borgerliga förslagen till försämringar av kommunernas möjligheter att skapa en god skola.

Jag yrkar bifall till reservationen 4.

LARZ JOHANSSON (c).

Fru talman! Ovedersägligen är det så att om man tar bort ett statsbidrag som tidigare har utgått till kommunerna innebär det ett inkomstbortfall för dessa. Flera talare har tidigare i dag varit angelägna om att framhålla de nackdelar som kan uppstå om inkomsterna minskar.

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

Men när det gäller skolbyggandet är bilden litet mer komplicerad. Det finns också fördelar att vinna med att ta bort statsbidraget. Den viktigaste fördelen är möjligheten till samplanering mellan skolbyggandet och övrigt samhällsbyggande. Alltför många nya bostadsområden har producerats i det här landet där just skollokaler har kommit till alltför sent, ibland inte förrän de tilltänkta eleverna är på väg att lämna skolpliktig ålder. Skälet har många gånger varit att kommunen står och stampar i statsbidragskön. Likaså vet alla som har erfarenhet av skolbyggande hur många gånger det har hänt att kommunen har haft en ambitiös planering, i god tid startat en projektering av nya skollokaler och haft färdiga handlingar för att kunna bygga med kort varsel. Sedan har man fått vänta i flera år för att få det eftertraktade statsbidragsbeslutet – och då, vid den slutliga upphandlingen, kunnat konstatera att kostnadsutvecklingen har varit sådan att skillnaden mellan den ursprungligen beräknade kostnaden och den verkliga kostnaden vid byggnadstillfället är så stor att den inte täcks av statsbidraget. Då kan man fråga sig vad väntandet har tjänat till.

Till allt detta skall läggas den väsentligt förenklade administrativa hantering i kommunerna som blir följderna om propositionens förslag genomförs. Det system vi har, med en omfattande lokalbehovsprövning, ritningsgranskning i olika skeden och ett komplicerat ansökningsförfarande, har inneburit betydande arbetsuppgifter för kommunerna, och de små kommunerna har ofta varit utlämnade till konsulter med betydande kostnader som följd.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Fru talman! Om detta – att systemet är krångligt – har vi ingen avvikande mening. I den uppfattningen instämde också de borgerliga partierna när vi motionerade 1978. Därför bör man ändra i och förenkla regelsystemet. De borgerliga påstår sig vilja använda regeringsmakten för att bekämpa krångel och byråkrati. I den här frågan kan man också ta hjälp av en utredning som nyligen har lagt fram sitt förslag, nämligen skoladministrativa kommittén, som föreslår förenklingar i systemet. Men lös inte frågan med ett Alexanderhugg genom att avskaffa hela bidraget!

Jag konstaterar också att Larz Johansson inte kan eller vill svara på mina frågor om det har byggts för många skolor eller om ni tycker att det skall byggas färre i fortsättningen.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag kan gärna svara med det citat som Lena Hjelm-Wallén själv använde tidigare. Jag skall inte åberopa vem som har gjort det uttalandet utan använder det gärna utifrån Lena Hjelm-Walléns egna utgångspunkter. Citatet lyder:

”Om kommunen tvingas finansiera dessa miljoner på annat sätt kan vi bli tvingade att göra hårda prioriteringar bland byggobjekten. Detta torde då främst drabba grundskolan och leda till att skolbyggandet i nya stadsdelar

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

skärs ned och området elever tvingas resa till befintliga skolor i äldre stadsdelar.”

I all sin aningslöshet är detta en utomordenligt bra beskrivning av den situation som vi befinner oss i och de åtgärder som måste vidtas. Är man i en besvärlig ekonomisk situation, krävs det att kommunerna gör hårda prioriteringar. Det har krävts tidigare att vi skulle göra sådana prioriteringar när det gällt skolbygget. Ingen kommun har kunnat bygga alla de skolor som man egentligen skulle ha önskat för att tillfredsställa alla de önskemål som rests, framför allt från de skolansvariga.

Vi har också sett många exempel på att när man byggt nya bostadsområden så har äldre stadsdelar blivit mer eller mindre avfolkade och skollokaler som har varit i gott skick och fullt användbara tomställda. Det är ingen katastrof om man då måste tillgripa metoden att skjutsa elever från nybyggda områden för att utnyttja de skollokaler som redan finns. Det är inte märkligare att skjutsa dessa elever än att skjutsa elever på andra håll, exempelvis i glesbygden.

Det är det det handlar om – att dra nytta av de resurser vi har och att göra hårda prioriteringar. Det måste man göra i ett besvärligt kommunalekonomiskt läge.

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Fru talman! Centerns företrädare Larz Johansson menar alltså att kommunerna har satt i gång onödiga skolbyggen. Jag måste då tolka honom så att det i framtiden skall byggas färre skolor. Larz Johansson instämmer alltså i vad Lennart Blom sade för en stund sedan, nämligen att de här åtgärderna är till för att göra det ”mera besvärligt” för kommunerna.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Självfallet är Lena Hjelm-Walléns tolkning felaktig. Inte heller Lena Hjelm-Wallén kan väl bestrida att det, om man har en besvärlig ekonomisk situation – i riket i dess helhet eller ute i kommunerna – är nödvändigt att göra prioriteringar. Det vore väl märkligt annars. Är den ekonomiska situationen litet besvärligare än tidigare, blir naturligtvis prioriteringarna hårdare.

Man kan ge ett annat exempel på detta. Vi behandlar i dagarna en proposition om hur vi skall försöka ge fler elever i gymnasieskoleåldern möjlighet att få en utbildning i stället för enbart beredskapsarbeten. Den propositionen syftar till att kommunerna i stället för att bygga nya institutioner som de inte har möjlighet till – och som så småningom heller inte skulle bli oundgängligen nödvändiga, eftersom vi har ett vikande underlag av elever i gymnasieskoleåldern – skulle ges möjligheter att utöka den företagsförlagda utbildningen. Det recept som socialdemokraterna då har är att yrka avslag på propositionen. På det sättet löser man inte några problem.

STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Jag kommer att hålla ett mycket kort anförande, med hänsyn till allt som har sagts tidigare om skolbyggena. Jag har begärt ordet för att tala något om dem. Men tillåt mig, fru talman, att först understryka att det var ett mycket intressant anförande som Larz Johansson höll, ett anförande som jag skall medverka till att det blir utskickat till landets kommuner. Innehållet i det anförandet innebär nämligen att det är bra för kommunerna att statsbidraget till skolbyggena slopas. Det har ingen tidigare sagt här i dag, utan de borgerliga företrädarna har ju i princip beklagat att de av statsfinansiella skäl anser sig vara tvingade till det här. Ingen har före Larz Johansson talat om för kammaren att det egentligen var nyttigt att kommunerna slipper de här pengarna. Det är intressant för alla oss i den här lokalen som är kommunalmän att nu få det beskedet från centerpartiets talesman i debatten om anslagen till skolbyggena.

Fru talman! Jag begärde ordet för att deklarerat följande:

Vi har i Sveriges riksdag varit överens om att det är stora problem i våra skolor. Vi har olika meningar om varför det är på det sättet, och kritiken har varit hårdast från moderata samlingspartiets företrädare genom åren. Men vi har nått bred enighet om att vi skall genomföra ett reformarbete i skolan – det har skett framför allt på grundskolans område, men det pågår också ett reformarbete i gymnasieskolan. Det som nu händer är att reformarbetet på skolans område kraftigt skadas och avstannar. Det sker genom det här förslaget att dra in statsbidragen till kommunerna för hyrande av skollokaler och slopa det när det gäller byggandet av nya skolor, men den kompletteringsproposition vi fått andas också en antydning om att reformarbetet på skolans område nu måste ske i långsammare takt än vi har tänkt oss.

Det här är utomordentligt allvarligt, därför att situationen i skolan har ju också ett klart samband med situationen bland ungdomarna i samhället i övrigt. Och vi har ju varit överens om att för att kunna angripa ungdomsproblematiken måste vi göra stora insatser i skolan, och där är i dag lokalerna den allvarliga flaskhalsen. Att försena genomförandet av lokalbyggnadsprogrammet innebär allvarlig skada för reformeringen av skolan.

Fru talman! Om kommunerna ändå vill fullfölja sitt lokalbyggnadsprogram leder det till ofrånkomliga skattechöjningar i ett redan pressat kommunalekonomiskt läge. Det är för att markera detta och för att uttrycka mitt beklagande av de attacker mot reformeringen av skolan, vilka den borgerliga majoriteten nu håller på med, som jag har gjort detta inlägg.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det var en något enkel argumentationsteknik som Stig Alemyr tillämpade.

Jag är tacksam om Stig Alemyr hjälper till att sprida det uttalande som jag gjorde, därför att jag är övertygad om att kommunalmännen ute i landet är läskunniga, och de kan läsa inlägget från början. Jag sade inledningsvis att det är många här som har beskrivit de nackdelar som uppstår, när man tar

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

bort ett statsbidrag – jag sade att ovedersägligen är det så att nackdelar uppstår. Men jag fortsatte med att säga att det finns också fördelar. Jag nämnde några av dem för att visa att också det statsbidragssystem som vi har i dag är sådant att det kan kritiseras. Och märkligt nog, Stig Alemyr, fick jag då genast instämmande av Lena Hjelm-Wallén, som i långa stycken höll med om det som jag hade sagt rörande dessa fördelar.

Det är precis lika ovedersägligt att dessa fördelar finns som att nackdelarna finns, så jag hyser ingen oro, om det är fler som får möjlighet att ta del av uttalandet.

LENNART BLOM (m) replik:

Fru talman! I den talarordning som vi preliminärt kommit överens om finns det ingen talesman för utbildningsutskottets moderata ledamöter, och jag skulle därför kort vilja replikera vad som senast här har sagts genom att framhålla, att det är givet att det innebär nackdelar att man förändrar och tar bort statsbidragen – dock efter en övergångstid. Vi kan inte bestrida att i den åtstramning som sker blir det på det avsnittet en försämring. Samtidigt ökas ju successivt de totala kommunala bidragen på ett sådant sätt att kommunerna får ökade möjligheter att prioritera inom den ramen.

Den koppling – jag begärde replik i anslutning till vad Stig Alemyr sade – som gjordes med den moderata kritiken av skolan görs litet väl enkelt av Stig Alemyr. På grund av att det blir svårare att få utrymme i skolorna skulle vi alltså inte vara konsekventa i vår kritik av skolan. Det finns ju faktiskt mycket att kritisera i skolan, vågar jag säga, utöver detta att lokalfrågan måhända är bekymmersam. Men nu är det så att kommunerna har en ökad möjlighet att prioritera på det här området. Jag är övertygad om att man på moderat håll ute i kommunerna kommer att verka för att vid en omprioritering t. ex. satsningen på den i särklass dyraste av alla barnomsorgsformer, nämligen barnstugorna, får stå tillbaka till förmån för ett skolbyggnande.

STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Vi har krävt – och vi har fått med oss utbildningsutskottet i riksdagen på det – enklare regler för statsbidragsgivningen. Det har vi varit överens om. Men att man skulle förenkla så till den milda grad att man skulle ta bort statsbidraget i dess helhet hade ingen av oss tänkt. Och det tänkte knappast någon av de företrädare för de borgerliga partierna som var med och rekommenderade riksdagen att fatta det beslutet. Nu har Larz Johansson glidit från vad han först sade. Nu är det inte riktigt lika bra att mista statsbidraget som det verkade i det första inlägget. Men med alla de argument för att ta bort statsbidraget som Larz Johansson även i sin replik framförde måste slutsatsen bli att han tycker att kommunalmännen bör vara ganska nöjda med att mista de här pengarna.

Till Lennart Blom vill jag säga att det är klart att det finns annat att diskutera och kritisera i skolan. Det är vi överens om. Men jag sade i mitt inlägg – och jag upprepar det – att vi har lärt oss att det är lokalfrågan som i

hög grad är flaskhalsen när det gäller våra möjligheter att genomföra skolreformerna. Får kommunerna inte möjligheter att klara sitt lokalbyggnadsprogram, så ökar svårigheterna i skolan eller – med andra ord – minskar våra möjligheter att göra en vettig reformering av skolan. Det är detta jag beklagar. Jag vet att jag därvid har med mig en lång rad av borgerliga skolpolitiker och kommunalmän ute i landet. Men deras oro och ängslan har inte slagit igenom hos den borgerliga majoriteten i Sveriges riksdag.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag har inte glidit i min replik. Vad jag sade i mitt inledningsanförande återupprepade jag i min replik för att återställa ordningen och för att inte även i fortsättningen bli föremål för den misstolkning som Stig Alemyr medvetet gjorde.

Den här situationen med ett successivt borttagande av statsbidraget kommer att beaktas i de fortsatta förhandlingarna mellan regeringen och kommunförbunden. Frågan är vilka resurser vi kommer att ha i framtiden och hur stor del av de totala resurserna vi kan använda till skolbyggnad i kommunerna.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Det råder bred politisk enighet om att en neddragning av ökningstakten i kommunernas och landstingskommunernas konsumtion är nödvändig som ett led i ansträngningarna att återföra den svenska ekonomin till ett läge med yttre och inre balans. I detta syfte har som bekant kommunförbunden träffat en överenskommelse med regeringen att expansionen inom den kommunala sektorn för åren 1979 och 1980 skulle bli lägre än vad som har varit fallet under tidigare år.

Uppenbarligen har landstingens och kommunernas ansträngningar inte räckt till för att anpassa sin volymökning till den givna riktpunkten på 3 % för vardera året. För detta har kommunalmännen fått utstå en rad hårda angrepp. Ibland har det nästan framställts som att kommunal- och landstingsmän av ren illvilja inte helt nått upp till överenskommelsen.

Inför denna kammare har jag tidigare i år uttryckt min besvikelse över de underbetyg i ordning och uppförande som regeringens magistrar i olika sammanhang delat ut till kommunalpolitiker i klassen. Det har nämligen hela tiden varit min fasta övertygelse att ansvaret för den kommunala sektorns volymexpansion måste delas mellan å ena sidan statsmakterna och å andra sidan landstingen resp. kommunerna.

Regering och riksdag har ju tidigare inte direkt varit återhållsamma med att ta populära beslut samtidigt som notans betalning med varm hand överlätits på kommuner och landsting. Detta, liksom många av de statliga myndigheternas föreskrifter och anvisningar, har naturligtvis bidragit till den kommunala volymutvecklingen.

Även om de kommunala ambitionerna lett till en hög expansion vill jag poängtera att den i huvudsak skett inom områden som också statsmakterna har prioriterat. Här kan nämnas utbyggnaden av bl. a. barnomsorgen och

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

långtidssjukvården.

Landsting och kommuner har också tagit ett ökat ansvar för regional- och sysselsättningspolitiken – inte minst på uppmaning av regering, riksdag och AMS. Sysselsättningen var och är hotad på många håll. Kommuner och landsting är i de mest utsatta landsdelarna ofta de enda arbetsgivare som kan erbjuda ytterligare arbetstillfällen.

Intressant i det sammanhanget är möjligheterna att ge arbete åt sådana grupper vilkas ställning på arbetsmarknaden är särskilt utsatt. En mycket stor andel av världens anställda är kvinnor. Det är vidare den decentraliserade vården som byggs ut i första hand. Det är den öppna vården vid vårdcentralerna och långvården vid lokala sjukhem som är spridda i länen. På så sätt kan sysselsättningen i vården hjälpa till att motverka de växande skillnaderna i fråga om tillgången på arbetstillfällen mellan tätort och landsbygd, mellan starkt expansiva länsdelar och länsdelar som hotas av avfolkning.

Från sådana utgångspunkter är det naturligtvis svårt för landstingspolitiker att motivera en begränsning i angelägna verksamhetsområden. Alternativet är sannolikt bara att arbetslösheten ökar. Detta medför i sin tur krav på ökade statliga arbetsmarknadsinsatser.

Jag har med det här anförda bara velat peka på några av de svårigheter som möter när det gäller att anpassa den kommunala verksamheten till en lägre expansionstakt. Det är med stor tillfredsställelse jag har funnit att insikten om detta anpassningsproblem har fått allt större spridning. Därom vittnar bl. a. vad finansutskottet har anförut om regeringens proposition om kommunalekonomiska frågor. Låt mig uttrycka förhoppningen att även hela regeringen anlägger utskottets hovsamma och mer nyanserade ton i umgänget med kommunal- och landstingsmän fortsättningsvis. Senaste överläggningen mellan regeringen och kommunförbunden talade för att så kan bli fallet. Då tror jag det går att få ett konstruktivt meningsutbyte mellan staten och kommunförbunden om hur landstingens och kommunernas ekonomi och insatser för sysselsättningen bättre kan fasas in i den totala samhälls ekonomin. Det är min övertygelse att landstinget och kommunerna är beredda att ta sin del av det ansvaret.

Mot bakgrund av statens starka påverkan på de kommunala utgifterna hälsar jag med tillfredsställelse regeringens utfästelse att i fortsättningen vara mer restriktiv med beslut som ställer krav på ökade kommunala insatser. På sikt kan detta bidra till lägre volymökningar. Däremot är jag inte så säker på regeringens tro på att om takten i genomförandet av skatteutjämningsreformen omprövas, så skulle man omgående få en dämpad ökningstakt i landstingens och kommunernas utgifter för 1981. På så kort sikt har landstinget tämligen små möjligheter att påverka volymökningen på något avgörande sätt. Däremot finns det, som jag ser det, en uppenbar risk för att regeringens åtgärder inte får så stor effekt på volymökningen utan i stället tvingar fram skattehöjningar.

Vid de överläggningar som har förts mellan regeringen och representanter för kommunförbunden har man från förbundens sida framhållit att den

största nackdelen med regeringens förslag att förskjuta skatteutjämningsreformen är att detta drabbar de olika kommunerna och landstingen så olika. Syftet med skatteutjämningsreformen var ju att åstadkomma en mer rättvis inkomstfördelning med hänsyn till bl. a. befolkningens åldersstruktur och andra opåverkbara faktorer. Reformen innebär då naturligt nog att bidragsökningen blir olika stor för olika huvudmän. Därför kommer också en fördröjning av skatteutjämningsreformen att drabba de enskilda huvudmännen olika hårt. Om de belopp man har räknat med i sina budgetar plötsligt och oförmodat väsentligen minskar, ja, då blir inte bekymren precis mindre.

I sin proposition om den kommunala ekonomin anför regeringen att den kommunala sektorns finansiella situation generellt sett är god f. n. De bedömningar som nu kan göras visar att det finansiella utgångsläget kan förväntas vara gott även år 1981, menar man.

Enligt uppgifter från landstingen själva beräknas budgetöverskottet för 1979 uppgå till ca 1,5 miljarder kronor. Detta är medel som sedan kan användas i 1981 års budgetar. Det kan då tyckas att en viss omprövning av de statliga transfereringarna till landstingen inte skulle spela så stor roll. Jag vill då upplysa om att 1979 års överskott fördelar sig mycket ojämnt bland landstingen. En del landsting har en god ekonomi, medan andra har svagare ekonomi med obetydliga eller inga reserver att ta av. Hälften av den nämnda summan står ett landsting för, ett landsting som dessutom står utanför skatteutjämningsystemet.

Uppgifter från de enskilda landstingen tyder på att de landsting som drabbas hårdast av regeringens åtgärder till övervägande del är sådana som har svag ekonomi. En förutsättning för att bifalla regeringens proposition måste därför vara att ett speciellt skydds nät arrangeras för de kommuner och landsting som drabbas hårt av den långsammare takten vid genomförandet av skatteutjämningsreformen.

Jag kan också konstatera att regeringen gått mig till mötes på denna punkt. Särskild kompensation föreslås utgå inom ramen för extra skatteutjämningsbidrag för år 1981 till de hårdast drabbade kommunerna och landstingen. Ca 150 kommuner och sex landstingskommuner beräknas enligt regeringens proposition erhålla denna särskilda kompensation om sammantaget ca 135 milj. kr.

I detta sammanhang vill jag därför blicka framåt och beröra den fortsatta reformeringen av skatteutjämningsystemet. Reformen innebär ju dels en väsentlig förbättring i utjämnningen av de ekonomiska förutsättningarna mellan kommuner resp. landstingskommuner, dels en ökning av de bidragsmedel som genom systemet överförs till den kommunala sektorn.

En av de faktorer som bidrar till den stora spridningen i skattekraft kommunerna emellan är det starkt varierande tillskott som kommer från de juridiska personerna. En fortsatt utjämnning i skattehänseende mellan de olika kommunerna hänger därför samman med att frågan om den kommunala beskattningen av juridiska personer snarast får en lösning. Det är därför med tillfredsställelse jag har noterat regeringens anmälan i sammanhanget

att frågan om beskattningen av juridiska personer, i enlighet med riksdagens begäran vid behandling av de kommunalekonomiska frågorna vid fjolårets riksmöte, är föremål för beredning i regeringskansliet.

Jag förutsätter att detta arbete bedrivs med största skyndsamhet, och jag delar finansutskottets mening att det är angeläget att frågan snarast får en lösning. Ännu bättre vore det därför om regeringen kunde göra ett uttalande om när vi kan få ta del av det arbete som bedrivs inom regeringskansliet.

Herr talman! Jag har här haft tillfälle att erinra om att staten på olika sätt påverkar förutsättningarna för den kommunala verksamheten. Det gäller såväl krav på kommunala insatser inom olika verksamhetsområden som den finansiella situationen för kommuner och landsting. Det kan tyckas som om jag har målat en alltför negativ bild av statsmakternas agerande. Jag är emellertid medveten om att den skatteutjämningsreform vars uppdelning vi nu diskuterar innebär en kraftig inkomstförstärkning för kommuner och landsting. År 1977 utgick till landstingen ungefär 1 miljard kronor i skatteutjämningsbidrag. För 1980 kan motsvarande belopp beräknas uppgå till 2.7 miljarder kronor – mer än en fördubbling således på några få år.

Även utformningen av den ekonomiska politiken i stort får naturligtvis återverkningar på den kommunala ekonomin. Sänkningen och det slutliga avskaffandet av den allmänna arbetsgivaravgiften bäddade t. ex. för kommunernas och landstingens hyggliga budgetöverskott 1978 och 1979. Detta har i sin tur medfört att landstingen har kunnat bedriva sin verksamhet med inga eller små utdebiteringshöjningar under de senaste åren. Statsmakterna har därigenom medverkat till ått skattehöjningar bland landstingen i stort sett har undvikits.

Det måste självfallet stå regeringen fritt att i den ekonomiska politiken aktualisera de åtgärder som man anser är påkallade i olika situationer. När det gäller frågor som rör den kommunala verksamhetens omfattning och större förändringar i statsbidragsgivningen har under hand bred politisk enighet nåtts om att detta i förväg bör diskuteras vid de överläggningar som sedan ett antal år skett mellan regeringen och de båda kommunförbunden. Jag betraktar årets ovanliga tillvägagångssätt som ett olycksfall i arbetet. Jag förutsätter därmed att vidare diskussioner rörande de ekonomiska förhållandena mellan stat och kommun kommer att ske i den typ av förhandlings-system som den kommunalekonomiska utredningen förordade.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

HANS GUSTAFSSON (S):

Herr talman! Vi har ett par gånger tidigare under våren haft tillfälle att diskutera den kommunala ekonomin här i kammaren, bl. a. i anslutning till statsverkspropositionen.

Det har haft sin betydelse. I såväl proposition 90 som i finansutskottets betänkande sägs nu att kommunerna har ringa – om ens någon – skuld i att volymutvecklingen blivit högre än som från början avsetts.

Utskottet finner nu att expansionen skett med kommuninvånarnas bästa för ögonen – fattas bara annat –.

att planeringsunderlaget för överläggningarna varit bristfälligt och att statliga beslut varit en starkt bidragande orsak till att den kommunala expansionen överskridit de överenskomna ramarna.

Utskottsmajoriteten sammanfattar läget och konstaterar att de kommunala utgiftsökningarna har karaktären av automatik och att ytterligare en del saker är resultatet av statliga beslut. Det bästa beviset för att kommunerna har ringa skuld levererar regeringen nu i kompletteringspropositionen, där man finner att ett tillgodoseende av de allra mest angelägna önskemålen innebär att man inte kan åstadkomma mer än att den beräknade kommunala volymökningen sjunker från beräknade 4,9 % till ca 4,5 %.

Det lättsinne som kommunalmännen, i varje fall mellan raderna, beskylls för i statsverkspropositionen och den bristande insikt i ekonomiska ting som de enligt denna anses besitta har vädrats ut i finansutskottets betänkande. Det är bra att finansutskottet har funnit rätt adressat för den utveckling som har skett.

Att finansutskottets majoritet efter denna beskrivning kan dra slutsatsen att propositionen skall bifallas, är naturligtvis både ologiskt och orättvist. Det vore bra om utskottsmajoritetens talesmän ville redovisa varför kommunerna skall berövas redan beslutad skatteutjämning och andra statsbidrag på grund av en utveckling som de har ringa eller ens något ansvar för enligt utskottsmajoritetens egen beskrivning.

Än märkligare blir naturligtvis Börje Hörnlunds agerande i detta sammanhang. Här har alltså utskottet givit honom rätt i hans kritik av regeringens agerande. Det tar han till intäkt för att rösta för regeringens förslag. Jag vet inte hur många gånger Börje Hörnlund i TV och andra massmedia uttryckt sin ilska över regeringens förslag. Han har förklarat sig beredd att överväga både att avgå som riksdagsman och att fälla regeringen. Men nu när finansutskottet också ger honom rätt i hans kritik finner han skäl att ställa in sig i ledet igen. Det är inte någon särskilt uppbygglig uppvisning.

Jag skall inte lägga sten på bördan för Börje Hörnlund. Den är säkert tillräckligt påfrestande ändå. Men nog borde han, med den ställning som han har som ordförande i Landstingsförbundet, vara litet mer aktsam om politikernas anseende. Av hans inlägg nu tycker jag mig finna att det har varit ett fasligt skrik för litet ull. Börje Hörnlund förklarar sig nu vara nöjd med att regeringen har plussat på 135 milj. kr. Det gör att han nu kan rösta för propositionen.

Herr talman! Vid den senaste tidens diskussioner har företrädare för regeringen, men också andra, utmålade den offentliga sektorn och dess utveckling som orsaken till de svårigheter som vi har med samhällsekonomin. Det är en inte särskilt väl underbyggd uppfattning, och det är långt ifrån självklart att en nedbantning av denna också utgör bot för våra problem.

Erfarenheterna från de länder där man försökt med den metoden är långt

ifrån odelat positiva. De bekräftar inte heller antagandet att en utbyggnad av industrisektorn skulle skadas av en utbyggd offentlig sektor. Min egen erfarenhet talar snarast för motsatsen, att en industriell expansion är starkt sammankopplad med en god infrastruktur.

Vi behöver inte gå till länder där en nobelpristagare i ekonomi agerar för att få detta bekräftat. I såväl England som Danmark har betydande nedskärningar i den offentliga verksamheten skett. Vad som skett, som Lennart Bodström påpekat, är i stället en parallell krympning av offentlig sektor och privat industri.

Den offentliga sektorns betydelse för samhällsekonomin i dess helhet är mer komplicerad än att det kan vara en självklar utgångspunkt att en nedbantning av denna leder till en förbättring av samhällsekonomin.

Att det å andra sidan i längden icke går att upprätthålla en större privat och offentlig konsumtion än vad vi totalt har inkomster till är också självklart. Men det är inte självklart hur resurserna skall fördelas mellan dessa båda sektorer, inte ens ur samhällsekonomisk synpunkt. Det beror i hög grad på den aktuella situationen i landet.

De ständiga och ofta dåligt underbyggda attackerna mot den offentliga sektorn är olyckliga. De leder lätt till att de offentligt anställda framstår såsom parasiter, verksamma i en om icke onyttig så i varje fall mindre nyttig verksamhet än de som producerar varor. Det är naturligtvis inte så. Det de offentligt anställda producerar kan vi i allmänhet inte avstå från utan att det medför allvarliga svårigheter för medborgarna. Men när vi talar om den offentliga sektorn, leds tanken hän mot en stor skara av byråkrater, som är sysselsatta med administration. Visst finns de, men de utgör trots allt en ringa del. Den alldeles övervägande delen sysslar med vård, utbildning, trafik, elförsörjning, renhållning osv. Och det är inte förvaltningspersonalen som har ökat utan vård- och servicepersonalen. Förvaltningspersonalens relativa andel har under den senaste tioårsperioden relativt sett halverats i förhållande till vård- och servicepersonalen.

Det allmänt luddiga talet om nödvändigheten av att banta den offentliga sektorn – som i varje fall delar av den borgerliga regeringen ägnar sig åt – är i det här perspektivet djupt olyckligt. Skall man fortsätta att angripa den offentliga sektorn, är det bra och hederligt att tala om vad det gäller. Är det barnomsorgen, utbildningen, äldreomsorgen, sjukvården eller trafiken? Det finns inga offentligt anställda att ta bort utan att det känns och känns hårt för dem som behöver samhällets tjänster.

Det går inte att åstadkomma någon avgörande besparing genom att, som sker i kompletteringspropositionen, utpeka fritids- och kultursektorn. Där finns inte de offentligt anställda.

När vi i fortsättningen diskuterar den återhållsamhet som kan bli nödvändig också inom den offentliga sektorn, vore det bra om vi vore varsamma med uttrycken. Det vore bra om vi gjorde klart att inskränkningar drabbar väsentliga ting och att de offentligt anställdas bidrag till vår gemensamma välfärd är lika stort som andra medborgares bidrag.

Låt mig, herr talman, till sist när jag nu har ordet ta upp ett par punkter i

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

vad Lennart Blom anförde. Han gjorde först och främst gällande att en senareläggning av skatteutjämnningen ändå skulle kunna godtas, eftersom den i realiteten innebar en förbättring. Det var verkligen ett ovanligt sätt att beskriva vad som sker. Om Lennart Blom tar kontakt med kommuner och landsting, får han erfara att det inte är många som betraktar det såsom en förbättring att få vänta ett år till innan de får av riksdagen beslutat skatteutjämningsbidrag.

Lennart Blom sade också att det enda konstruktiva bidrag som socialdemokraterna ville lämna till ekonomisk stabilitet är att motsätta sig propositionen om den kommunala ekonomin. Om regeringens och utskottsmajoritetens sätt att bidra konstruktivt till en sanering av samhällsekonomin är att från staten till kommunerna flytta betalningarna av redan vidtagna åtgärder, är det inte konstigt att det är som det är. För detta är i realiteten vad som sker. Det sparas inte några pengar på den offentliga sektorn genom att man flyttar betalningarna från staten till kommunerna. Snarare blir det en mycket orättvisare fördelning av betalningarna än när de sker från staten. I detta fall drabbas de fattigaste och sämst ställda kommunerna.

Vidare anförde Lennart Blom att vi har haft tio år på oss att bromsa men att vi inte har lyckats. Nej, Lennart Blom, vi har i kommuner och landsting haft tio år på oss att leva upp till de krav som riksdag, opinion och politiska partier har ställt på den kommunala välfärden. Det har vi försökt leva upp till. Det finns ingen anledning att ta detta till utgångspunkt för en kritik av kommunernas handlande.

Sedan framhöll Lennart Blom – och det är verkligen anmärkningsvärt av en ledamot av Kommunförbundets styrelse – att vi måste ha en beredskap för lagfäst skattetak för att se till att kommunerna håller sig i schack. Menar Lennart Blom att de kommunalmän som han representerar är så oansvariga att de måste ha en lagstiftning om skattetak hängande över sina huvuden för att agera på ett hyfsat sätt?

Lennart Blom saknar inte bara förtroende för sina egna kommunalmän. Han saknar också förtroende för riksdagen. När nu utskottsmajoriteten föreslår avslag på motionen om införande av ett lagfäst skattetak, säger Lennart Blom: Jag hoppas ändå att regeringen tittar på detta för att ha en lagstiftning i beredskap.

Det är ett markant uttryck för nonchalans mot riksdagen att hemställa till regeringen, att även om riksdagen avslår ett förslag så skall regeringen strunta i riksdagens beslut och förbereda en lagstiftning!

Jag förstår att Lennart Blom inte ser särskilt mycket positivt i utvecklingen av den offentliga sektorn. Den solidaritet som den offentliga sektorn representerar har Lennart Blom möjligen inte haft någon användning för. Men för många människor, det kan jag försäkra Lennart Blom, är solidariteten i den offentliga sektorn någonting omistligt. Det går inte, som Lennart Blom framställer det, att bara göra inskränkningar och indragningar och lagfästa ett skattetak och tro att man därigenom kommer åt någon verksamhet som skulle vara mindre angelägen för samhällets medborgare.

Det är klart att den välfärd som den offentliga sektorn svarar för kräver uppoffringar av oss alla, att den kräver höga skatter. Moderaterna säger att vi kan sänka skatterna bara vi vill. Ja, visst kan vi det. Inte är det någon konst – om vi är beredda att acceptera ett samhälle med bristande solidaritet. Men så fort vi kräver ett solidariskt samhälle är skatterna där, och det blir höga skatter.

Det vore bra, om vi insåg att det finns en koppling mellan det skattetryck vi har och den välfärd och den solidaritet som vi erbjuder medborgarna. En inskränkning i den offentliga sektorn sker på bekostnad av solidaritet och välfärd.

I detta anförande instämde Lars Henrikson, Torsten Karlsson och Stig Alftin (alla s).

BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, Hans Gustafsson, att jag inte direkt applåderade när jag fann att budgetpropositionen berörde skatteutjämningen. Jag vill inte heller förhäva mig och påstå att det är min opposition som har lett till de förbättringar som skett. Men jag vill konstatera som en mycket väsentlig sak att tonen i den senaste regeringspropositionen och finansutskottets betänkande är helt förändrad i jämförelse med budgetpropositionen.

Den förändring som skett ger kommunerna 135 milj. kr. Det är klart att det är inte den allra bästa lösningen, men den måste räknas till de bättre. Därtill kommer löftet och diskussionerna om en fortsatt skatteutjämning, varvid också de juridiska personerna kommer att behandlas. Om det blir ett bra förslag därvidlag, betyder det mycket mera för de svaga kommunerna än att de blir av med halva summan ett år.

Nu vet man ju inte om det blir ett bra förslag, utan där får jag som andra lita på Ingemar Mundebos och andras vilja att åstadkomma ett så rättvist skatteutjämningssystem som möjligt. Jag har den förhoppningen att det blir en fortsatt utjämning och att förslaget kommer snabbt.

Sedan är det ju också så – och det är inte Hans Gustafsson främmande för – att det kommer många stora frågor i miljardklassen tiden framöver, frågor som är väldigt svåra. Jag kan nämna varven, och jag kan nämna det höstpaket som signaleras. Det är faktiskt så att med det underskott som finns i budgeten är inte jag beredd att sparka den här stora bollen så att andra känner sig fria att sparka miljardbollar. Statens finanser är inte sådana.

Jag vill avsluta med att säga att det skiljer mycket på det förslag jag kritiserade vid nyåret och det vi i dag behandlar. Dock anser jag inte att det är trevligt att komma i den här situationen.

LENNART BLOM (m) replik:

Herr talman! Jag skall inom ramen för tre minuter försöka besvara Hans Gustafssons frontalangrepp.

Skatterna generellt är ju orsaken till mycket av de samhällsekonomiska

bekymmer vi har – detta som en replik till hans avslutande synpunkter. Med ett lägre skattetryck hade vi inte försatt oss i det olyckliga läge vi i dag har.

För att besvara hans direkta frågor:

Jag sade inte att en senareläggning var en förbättring. Jag sade att det var en förbättring under alla omständigheter för 1981, trots att det innebar en senareläggning av en ytterligare förbättring.

Jag vill ytterligare säga att det inte är fråga om att flytta betalning av redan vidtagna åtgärder. Det är fråga om att låta bli att vidta åtgärder.

Herr Gustafsson sade att det inte varit fråga om en bromssträcka på tio år, utan hela tiden har kommunalmännen ägnat sig åt att verkställa beställningar från den här salen.

Det är en sanning med stor modifiering. Det har funnits en vidsträckt kommunal expansion utan underlag i beslut från den här salen.

En liten lista: Man har släppt fram ökad personaltäthet, man har haft skrytbyggen, man har föredragit egen regi framför entreprenad, man har satsat på barnstugeutbyggnad framför familjedaghem. Listan kan göras längre.

Vad slutligen beträffar Hans Gustafssons kritik av att jag noterat att det borde finnas utrymme för att förbereda denna lagstiftningsfråga, vill jag bara konstatera att det är bra om det är gjort när det behövs, för det kommer att behövas.

HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Får jag först säga till Börje Hörnlund att jag tror att hans opposition alldeles säkert har påverkat tonen både i finansutskottets betänkande och i den förändrade propositionen. Det är naturligtvis en tillrättaläggning för att få in Börje Hörnlund i fadershuset, och Börje Hörnlund har också uppfattat det så.

Börje Hörnlund säger nu att det också är många andra stora frågor i miljardklassen som skall klaras av. Nu ställer han sig nästan som försvarare av regeringens politik.

Han pekar bl. a. på varven. Det tycker jag är ett ganska dåligt argument. Inte blir det bättre i mitt eget landsting av att man först förlorar skatteutjämningsbidrag och att sedan efter hand varven läggs ned. Varvsfrågan är ju snarare ett skäl för att se till att skatteutjämningsbidraget utgår enligt riksdagens beslut.

Men jag tror inte vi är betjänta av att längre diskutera Börje Hörnlunds agerande i den här frågan. Försvaret kommer bara att göra det värre. Jag förstår mycket väl att man ibland kan hamna i besvärliga situationer.

Lennart Blom säger att det inte är fråga om att kommunerna har fullföljt vad riksdagen har beslutat och vad opinionen har krävt, utan kommunerna har alldeles på egen hand hittat på en del utgifter.

Till dem hör ökad personaltäthet. Jag har många gånger i riksdagen hört hur företrädare för partier som nu deltar i regeringen har krävt ökad personaltäthet, ökad omvårdnad, mer personlig omsorg i vården. Det har

Nr 134

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

inte funnits underlag för detta, säger han.

Man har byggt ut barnstugor i stället för familjedaghem, säger han.

Men det har också riksdagen uttalat sig för. Riksdagen har godkänt en överenskommelse mellan regering och kommunförbund om utbyggnad av barndaghem. Jag tror att Lennart Blom får ägna sig åt att leta fram något bättre exempel.

Han hade ett annat exempel – han talade om "skrytbyggen". Jag hörde för någon tid sedan i TV att en av bankdirektörerna utanför detta hus – han är numera styrelseordförande – anklagade kommunerna för lättsinne genom att de byggde monument över sig själva. Det skall man höra en bankdirektör vid Sergels torg ge uttryck för! Tycker Lennart Blom att det är ett bättre exempel? Frestar inte det på samhällsekonomin? Är det ingen som behöver betala bankpalatsen?

LENNART BLOM (m) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Gustafsson inte längre bestrider att det är fråga om en förbättring för kommunerna även 1981 genom det förslag som regeringen lagt fram och som utskottet ställer sig bakom.

Vad beträffar krav på ökad personaltäthet så är det inte beställningar från riksdagen, oavsett vad som har sagts här, utan det är initiativ från kommunerna själva.

Jag försvarar inte byggandet av bankpalats. Men jag konstaterar att de i varje fall inte påverkar kommunalskatten.

HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag bestrider bestämt att en delning av skatteutjämningsbidraget innebär en förbättring för 1981 enligt det beslut som riksdagen fattar. Det är en ganska underlig argumentation att påstå det. Om jag skulle bli lovad en löneökning i år men arbetsgivaren plötsligt säger att jag får den nästa år, skall jag då ta det som en förbättring av min situation? Det är ett ganska anmärkningsvärt sätt att resonera. Kommunerna har haft anledning att räkna med riksdagens beslut om hela detta bidrag på sina intäktsidor. Och Lennart Blom vet lika väl som jag att det inte går att bromsa upp den kommunala verksamheten så snabbt att de utgifter som skatteutjämningsbidraget skulle ha använts till inte måste finansieras på annat sätt. Detta leder enligt Kommunförbundets egna beräkningar till skattehöjningar.

Talmannen anmälde att Lennart Blom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

CHRISTINA ROGESTAM (c):

Herr talman! I ett särskilt yttrande till finansutskottets betänkande har Bo Siegbahn och jag tagit upp en speciell fråga som berör Göteborg. Jag vill här kort motivera vårt ställningstagande.

Statsbidrag har sedan 1966 utgått till förhyrande av vissa lokaler för utbildning för industri och hantverk samt sjömansutbildning inom gymna-

sieskolan. Detta bidrag har framför allt utgått till de tre storstäderna.

I propositionen föreslås nu att bidraget till skolbyggandet avvecklas. Som en konsekvens av detta ställningstagande föreslås också att bidraget till förhyrande av skollokaler slopas. Vi har av statsfinansiella skäl accepterat regeringens förslag och stöder därför utskottet på denna punkt.

I det särskilda yttrandet hävdar vi dock att Göteborg på en punkt drabbas särskilt hårt och att en av förutsättningarna för nu gällande avtal mellan staten och kommunen ändras. På grund av denna ändring bör en ny förhandling äga rum.

Bakgrunden är denna:

Riksdagen anvisade år 1978 60 milj. kr. i bidrag till AB Götaverken för att genom vissa investeringar möjliggöra fortsatt användning av anläggningen vid f. d. Lindholmens varv för samordnad verksamhet. Denna skulle omfatta produktion, utbildning och arbetsmiljöforskning. I anläggningen skulle bl. a. en gymnasieskola inrymmas.

Bakom riksdagsbeslutet låg ett preliminärt avtal, där kommunen i princip godkänt Lindholmenprojektet och förklarat sig beredd att överta huvudmannskapet för verksamheten. I riksdagsbeslutet ingick som en förutsättning att staten, Göteborgs kommun och Götaverken skulle träffa avtal om användningen av anläggningarna och kommunens åtaganden i fråga om Lindholmenprojektet. Ett sådant avtal har också träffats.

Verksamheten drivs nu efter de uppdragna riktlinjerna. Den hyreskostnad kommunen betalar för gymnasieverksamheten uppgår till 3,9 milj. kr. Därav utgår hälften, 1,9 milj. kr., i statsbidrag. Enligt utskottets förslag kommer Göteborgs kommun att gå miste om detta hyresbidrag fr. o. m. budgetåret 1981/82.

Det råder inget tvivel om att möjligheterna till statsbidrag för skollokaler ingick som en väsentlig del i förhandlingarna mellan staten och kommunen om Lindholmenprojektet. För skolstyrelsens del vägde detta tungt. Hade man vetat att man skulle få bära hela hyreskostnaden med skolstyrelsens kommunala medel hade man sannolikt valt en annan lösning för lokalfrågan för de utbildningar som nu ingår i Lindholmenprojektet.

Enligt vår uppfattning har alltså en viktig förutsättning för det 1978 ingångna avtalet mellan staten och kommunen ändrats. Därför är det en nödvändig konsekvens av dagens beslut att en ny förhandling tas upp med Göteborgs kommun. Vi förutsätter för vår del att regeringen, och då särskilt utbildningsdepartementet, har uppmärksammat detta och vidtar erforderliga åtgärder.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottet.

I detta anförande instämde Inger Lindquist (m), Bertil Hansson (fp) och Jan Prytz (m).

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Eftersom debattreglerna inte gav mig rätt till replik efter Eric Enlunds påstående tidigare i debatten om vpk:s ekonomiska politik, vill jag

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

nu bara helt kort göra ett viktigt påpekande. De siffror som Eric Enlund använde är faktiskt felaktiga. För alla, oberoende av partifärg, som far omkring med uppgifter om stora budgetunderskott i vpk-förslagen vill jag påpeka, att man har blandat beräkningar av vpk:s föreslagna samhällsliga investeringsprogram, förstatliganden och arbetsskapande åtgärder med beräkningar av sociala reformförslag som förbättrar för de ekonomiskt svaga. Investeringsprogram och förstatliganden innebär ju inte försvunna värden – de industrier som byggs eller förstatligas går ju inte upp i rök när de har byggts, utan de finns kvar. De representerar värden, och de kan också skapa statsinkomster. Därtill bör påpekas att alla dessa vpk:s krav naturligtvis inte är ämnade att genomföras samtidigt.

I sammanhanget vill jag också gärna säga att det återstår att klara ut en sak i debatten: När regeringen redovisar ett betydande budgetunderskott är det tydligen höjden av statsmannavisdom, men när ett annat parti redovisar ett underskott av ungefär samma storleksordning är det ansvarslost. Det är också i detta sammanhang viktigt hur pengarna används. Och då hävdar jag bestämt att vpk:s förslag är klart överlägsna regeringens.

Jag hörde också att Eric Enlund hade noterat att vpk vill omdana samhället. Javisst, det vill vi, och det arbetar vi för. Men faktum är, Eric Enlund, att för att stå fast vid förra årets riksdagsbeslut om skatteutjämning behövs det inte en socialistisk omdaning. Det kan vi faktiskt fatta beslut om här om en liten stund.

Med anledning av den diskussion som uppstod efter Börje Hörnlunds inlägg vill jag också säga att jag inte anser att man i finansutskottets betänkande kan läsa vad Börje Hörnlund söker göra. "Tonen är annorlunda än i budgetpropositionen", säger han. Ja, men huvudlinjen är ändå densamma – det är en åtstramning som får just de effekter som kommuner och landsting och även Börje Hörnlund vid olika tillfällen har påvisat.

Jag erinrade i mitt första anförande om att Börje Hörnlund i vår förra debatt betackade sig för de örfilar som i finansplanen utdelades mot kommuner och landsting, och han vände sig mot vissa företrädare för regeringen som har anmärkt på olydiga landsting och kommuner och som har gjort glidande uttalanden om kommunalmännens bristande samhällsekonomiska ansvar. Jag menar att både propositionen och finansutskottets betänkande är fyllda av glidande uttalanden och örfilar. Och jag vill, herr talman, säga att om inte dagens örfil avvisas så vill nog snart Gösta Bohman och Ingemar Mundebo att kommuner och landsting skall vända den andra kenden till.

ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Jag kan ge Nils Berndtson rätt i att resultatet av samtliga vpk-förslag här i kammaren kan diskuteras vad gäller totalbeloppet och den påverkan som de sammantaget skulle ha på vårt lands ekonomi. Men så mycket torde ändå vara klart att det sammanlagda resultatet icke låter sig förenas med våra strävanden att få balans i den svenska ekonomin.

Onsdagen den
30 april 1980

*Kommunaleko-
nomiska frågor
m. m.*

Punkt A

M o m . 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservation 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del samt 3:o) motion 1924 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Anita Gradin begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapropositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Nils Berndtson begärt votering beträffande kontrapropositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående finansutskottets hemställan i betänkande 25 punkt A mom. 1 antar reservation 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit motion 1924 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 147
Nej - 17
Avstår - 161

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 25 punkt A mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anita Gradin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163
Nej - 162

M o m . 2 o c h 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra

Nr 134

Onsdagen den
30 april 1980

Kommunaleko- nomiska frågor m. m.

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anita Gradin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 25 punkt A mom. 2 och 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 1 av Kjell-Olof Feldt m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anita Gradin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 163

Nej – 162

M o m . 4–6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkt B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1924 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 25 punkt B röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motin 1924 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 308

Nej – 17

Punkt C 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 2 av Kjell-Olof Feldt m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anita Gradin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 25 punkt C 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservation 2 av Kjell-Olof Feldt m. fl.

Nr 134

Onsdagen den
30 april 1980

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anita Gradin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163
Nej - 162

Kommunalekonomiska frågor
m. m.

Punkterna C 2-C 6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkterna D 1, D 2, D 4 och D 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1924 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 25 punkterna D 1, D 2, D 4 och D 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motion 1924 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 308
Nej - 17

Punkt D 3

Mom. 1 och 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 4 av Kjell-Olof Feldt m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anita Gradin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 25 punkt D 3 mom. 1 och 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservation 4 av Kjell-Olof Feldt m. fl.

Onsdagen den
30 april 1980

*Kapitaltillskott
till Statsföretags-
gruppen m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anita Gradin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 163

Nej – 161

M o m . 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Kapitaltillskott till Statsföretagsgruppen m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om näringsutskottets betänkande 1979/80:37.

LILLY HANSSON (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 37 har socialdemokraterna en reservation under punkten Framtida förlusttäckning m. m. inom AB Eiser.

Vi har i vår partimotion nr 1021 pekat på nödvändigheten av att Eiserkoncernen ges möjligheter till vidareutveckling och får resurser för investeringar och produktutveckling. Vi vet att Eiserkoncernen kommer att behöva ett ordentligt kapitaltillskott för att klara de framtida problemen och för att kunna investera och satsa på produktutveckling. Om det är regeringens mening att vi skall ha en statlig tekokoncern som är livskraftig och lönsam, bör regeringen via Statsföretag ge Eiserkoncernen möjligheter till detta.

Vi begär också att Eiser liksom andra företag skall få del av de särskilda strukturgarantierna för tekoindustrin.

Näringsutskottets majoritet har tillgodosett motionärernas önskemål på den punkten. Om man vill att den statliga tekokoncernen skall leva vidare och utvecklas måste den självfallet få ekonomiska möjligheter till det och inte strypas av ekonomiska skäl.

Regeringen har i budgetpropositionen inte höjt ramen för de särskilda strukturgarantierna, som statens industriverk begärt. Det innebär att Eiserkoncernen knappast kan räkna med att i någon större omfattning få del av den. Men med tanke på de uttalanden som både utskottsmajoriteten och reservanterna gjort förutsätter vi att regeringen tar sitt ansvar och ser till att den ekonomiska ramen för strukturgarantier höjs.

Vi har också när det gäller den statliga tekoindustrin i Norrland erinrat om vad näringsutskottet uttalade – det uttalandet godtogs av riksdagen – hösten 1978 om en plan för tekoindustrin. Inga väsentliga personalnedskärningar borde få ske innan man lagt fram en sådan plan, sades det. Vi upprepar nu detta krav och beklagar att utskottsmajoriteten inte velat vara med om ett sådant uttalande.

Vid Norrlandsfabrikerna har sedan riksdagen gjorde sitt uttalande ca 200

tekoanställda fått sluta. I Borås har nu ca 170 personer varslats. Man kan ju fråga sig till vad nytta det är att riksdagen beslutar, när sedan koncernen struntar i vad riksdagen sagt, tydligen med industriministerns goda minne. Han har i alla fall inte gjort någonting för att förhindra friställningarna.

I motion 1429 av Hagar Normark redogörs för vad som hänt i Västerbotten. Hon begär i motionen att det som återstår av produktutvecklingspengarna – 800 000 kr. – skall användas för sysselsättningen inom tekoindustrin i Västerbotten.

Motionärens önskemål har blivit tillgodosett på det sättet att Eiserkoncernen är beredd att ge Norrkläder – det kooperativ som bildats av f. d. anställda vid Eiser i Skellefteå – ett lån på 600 000 kr. För detta krävs riksdagens beslut.

Jag har i utskottet inte velat gå emot detta, eftersom jag anser att det arbete och det engagemang dessa flickor visat bör få fortsätta. Men tillåt mig, herr talman, att anföra en personlig synpunkt på förfarings sättet från Eiser. Varför kunde inte detta arbete få fortsätta när flickorna arbetade inom koncernen? Varför är Eiser så generöst och villigt att ställa upp nu, när flickorna står utanför koncernen? Det är ju samma människor det handlar om!

Förslaget är också ivrigt uppbackat av industriministern i propositionen. Jag vill upprepa att jag inte har satt mig emot förslaget, eftersom jag anser att flickorna bör få stöd. Men medge, herr talman, att Eisers och industriministerns vägar är underliga.

Det här får emellertid inte innebära – det vill jag på det bestämdaste poängtera – att sysselsättningen på Nordkonfektion hotas. Dessa människor måste äntligen få känna trygghet i sin anställning. De har fått gå igenom så oerhört mycket av oro och otrygghet så nu får det vara nog.

Vi förutsätter också att de som arbetar i Lycksele skall få fortsätta sitt arbete och att de 24 som finns kvar i Norsjö men som varslats om uppsägning inte skall behöva sluta förrän andra jobb har skaffats fram.

Det storstilade som var meningen när Algots fick statligt stöd för att etablera sig i Västerbotten är det knappt en tumme kvar av. Men den lilla bit som finns där är oerhört väsentlig för sysselsättningen på dessa orter, och det är därför oerhört viktigt att dessa enheter får vara kvar.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservation 4 i näringsutskottets betänkande.

ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Genom beslut av riksdagen (prop. 1978/79:124, NU 1978/79:47) godkändes avtal mellan staten och Kockums AB enligt vilket staten förvärvade Kockums Varv m. fl. företag i Kockumskoncernen. Några av de i koncernen förvärvade bolagen överfördes till Statsföretag. En förutsättning för Statsföretags övertagande av företagen var emellertid att Statsföretag inte skulle belastas finansiellt eller ekonomiskt genom övertagandet. Statsföretag erhöll 50 milj. kr. för att täcka den beräknade förlusten för år 1979 och för att stärka soliditeten i företagen. Föredraganden framhöll

*Kapitaltillskott
till Statsföretags-
gruppen m. m.*

Onsdagen den
30 april 1980

*Kapitaltillskott
till Statsföretags-
gruppen m. m.*

då att det inte kunde uteslutas att ytterligare medel kunde behövas för att finansiera struktureringen av Kockums Industri AB. Mot bakgrund av bl. a. en skrivelse från Statsföretag daterad den 15 januari 1980 har nu regeringen beslutat om ytterligare medelstillskott på inte mindre än 265 milj. kr.

Statsföretags begäran uppgick dock till 267,5 miljoner för förlusttäckning m. m. för år 1979 i Kockums Industri AB, Kockums Automation AB och Kockums Chemical AB. Härutöver har Statsföretag anhållit om ett rekonstruktionslån med villkorlig återbetalningsskyldighet på 150 milj. kr. för förlusttäckning i Kockums Industri för verksamhetsåren 1980-1982. Regeringen har alltså bantat Statsföretags begäran med ca 150 milj. kr. Motiven för detta finner jag mer än övertygande.

Tillverkningen av skogsbruksmaskiner utgör en ganska väsentlig del i Kockums Industris tillverkningsprogram. F. n. råder det glädjande nog god efterfrågan på skogsbruksmaskiner. Nu finns det med andra ord möjligheter att vidta åtgärder för att företaget snabbt skall kunna bli lönsamt. Enligt Statsföretags bedömning hänför sig förlusterna i stor utsträckning till bristande effektivitet i produktionen. Genom olika strukturåtgärder, inkl. avveckling av viss olönsam verksamhet, bör företaget ha möjligheter att komma på fötter – meningen med allt ekonomiskt stöd är ju att konsolidera företaget och göra det lönsamt. Detta bör kunna göras dels utan avgörande arbetsmarknadspolitiska problem, dels utan att skapa oreparerbara skador på övriga företag i branschen.

Herr talman! Ett ganska kraftigt stöd till en viss industri innebär – det tror jag alla är överens om – ett ingrepp i det ekonomiska system som flertalet medborgare här i landet bekänner sig till, nämligen marknadsekonomin. Risken med stödet till Kockums Industri – jag tänker då främst på skogsbruksmaskintillverkningen – är att det kan innebära att andra företag i branschen kan få allvarliga problem. Det har också vitsordats i de skrivelser som jag har fått ta del av. Det är dels skrivelser som har riktats till utskottet, dels sådana som har riktats till mig personligen. Från såväl fackliga organisationer som företagsledning vid dessa företag har uttryckts allvarlig oro för att Kockums med det av regeringen föreslagna stödet till Kockums Industri "med alla medel kommer att försöka återta förlorade marknadsandelar", som det uttrycktes i ett brev. Man föreslår att s. k. öronmärkta pengar i stället skall skjutas till för att under en övergångstid stärka andra sektorer inom Kockums eller för att utveckla andra produkter. Även "nyindustriertableringen" borde uppmuntras, menar man.

Det finns mycket som är berättigat i den oro som såväl fackliga organisationer som företagsledning känner i denna fråga. Stödet till Kockums skogsmaskinsdivision är betydande, men regeringen har också tagit hänsyn till detta genom att minska Statsföretags begäran med 150 milj. kr. Hade regeringen följt Statsföretags önskemål, hade det inneburit att man givit Kockums ett stöd som – det vågar jag säga – ytterligare hade snedvridit konkurrensen i branschen.

Mot denna bakgrund förefaller det socialdemokratiska förslaget om 70 miljoner extra i form av ett rekonstruktionslån med villkorlig återbetalnings-

skyldighet inte vara särskilt väl övervägt. Med detta skulle man ju öka konkurrensjämligheten gentemot övriga företag i branschen. Motivet till de extra pengarna är det vanliga – och i all välmening sagda – nämligen att om pengarna uteblir kan det "få allvarliga konsekvenser för sysselsättningsläget". Till skillnad från socialdemokraterna betonar emellertid utskottsmajoriteten att man inte får bortse från att det i samband med den statliga insatsen kan finnas risk för snedvridning av konkurrensen mellan skogsbruksdivisionen inom Kockums Industri och andra företag i branschen. Vi påpekar också för regeringen och Statsföretag att man noga bör beakta detta. Den markeringen i skrivningen tycker jag är mycket viktig.

Med detta stöd till Kockumsföretagen bör Kockums Industri ha möjlighet att stå på egna ben. Avsikten med allt stöd – jag upprepar det – är att det skall förbättra företagets situation och trygga jobben. Behövs en vidare neddragning i skogsbruksmaskinbranschen bör enligt utskottsmajoritetens mening en sådan överlåtas till företagen i branschen utan direkt medverkan från regeringen, för det är, herr talman, utan tvivel så att köparnas efterfrågan är den riktigaste mätaren på vilka företag som är de effektivaste och mest förutseende. Ekonomins lagar fungerar på det sättet.

Med detta, herr talman, ber jag nu att få yrka bifall till utskottets hemställan och därmed också avslag på de socialdemokratiska reservationer som har nr 2 och 3.

SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Jag skall endast beröra reservation 4 som är fogad till utskottsbetänkandet och som behandlar frågan om Eiser.

Som framgår av utskottsbetänkandet skiljer sig inte utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattning från varandra i några väsentliga drag. Lilly Hansson påpekade också att utskottet förutsätter att Eiser liksom andra tekoföretag skall få del av de särskilda strukturgarantierna. Lilly Hansson anförde att det fattas pengar, men som det redovisats till utskottet finns det en reserv som rimligen borde räcka för strukturgarantierna under detta år också.

I den övriga delen av reservationen, som jag tycker är väsentlig, tar man upp sysselsättningen för dem som blir friställda, framför allt i Skellefteå, där man haft problem med att sysselsätta dem som blivit friställda från Eiserföretaget. Genom riksdagsbeslut hösten 1978 och våren 1979 fick Statsföretag pengar för att syssla med uppsökande verksamhet och därmed skapa ny sysselsättning. Detta har också skett på en rad orter där uppe som blivit drabbade. Man har alltså, som framgår av proposition 79, lyckats till god del att skapa nya arbetstillfällen. Det tycker jag naturligtvis är väldigt bra, och man bör jobba vidare med det här även i fortsättningen. Men vi känner ju alla till de lönsamhetsproblem som man hade i Algots Nord och Eiser, och tyvärr är det så att lönsamhetsproblemen fortfarande kvarstår. Det är bara att hoppas att man genom olika former av nyproduktion och genom strukturrationaliseringar skall kunna få lönsamhet.

När jag var med som sakkunnig i industridepartementet under Erik Huss

Onsdagen den
30 april 1980

*Kapitaltillskott
till Statsföretags-
gruppen m. m.*

tid försökte jag medverka till att skapa mer sysselsättning i Skellefteå. Vi fick då Tipstjänst att förlägga en del av sin verksamhet dit. Det var fråga om en etablering av Lottoverksamheten, och jag ansåg att det var rimligt att man flyttade upp den till Skellefteå. Lotto hyrde därvid gamla Algot Nords lokaler – de är ju tämligen nya. De har nu 17 anställda som håller på med introduktionsarbetet, och man annonserar efter folk från orten som är villiga att ta jobb där. Den 1 juni kommer det att behövas ett 70-tal del- och heltidsanställda.

I går kollade jag med Tipstjänst hur man lyckats med sin annonsering, och jag frågade hur många sömmerskor som börjat jobba inom Lotto. Jag blev verkligen ledsen när jag av chefen för Tipstjänst fick uppgiften att det rörde sig om endast en sömmerska. Jag beklagar verkligen detta, och jag känner inte till orsakerna till det. Folkpartiregeringens inriktning var ju att med den här etableringen skapa ny sysselsättning i Skellefteå som skulle kunna utgöra åtminstone ett visst arbetstillskott där uppe. Tyvärr har jag inte något svar på varför inte flera har sökt de här jobben, men det kan naturligtvis finnas flera skäl till det.

Etableringen av Lotto var i varje fall en av de åtgärder som vi vidtog. Jag hade samtal med Gunnar Lund som var utredare i det sammanhanget, och han var på ett mycket tidigt stadium positiv till tanken att man skulle föra över sömmerskor till den nya Lottoverksamheten. Det är också så att den här förläggningen av Tipstjänsts verksamhet vad gäller tips och Lotto i de fyra nordligaste länen till Skellefteå bör ge en hygglig sysselsättning.

Även om Lilly Hansson inte klart sade det, så fick man intrycket att hon tyckte att regeringen i det här sammanhanget visat njujghet. Men under årens lopp har ju Eiser trots allt fått ett avsevärt kapitaltillskott, det kan vi inte komma ifrån. Sedan har de ju på samma sätt som andra företag möjligheter att komma i åtnjutande av industripolitiska åtgärder, arbetsmarknadspolitiska åtgärder och försörjningsberedskapspolitiska åtgärder. Det paket för tekoindustrin i Sverige som riksdagen fattade beslut om förra året låg inom en treårsram, och för detta budgetår omfattar det ca 517 miljoner. Staten stöder alltså tekoindustrin med avsevärda belopp.

Vad sedan gäller Eiser övertog staten under den socialdemokratiska regeringens tid 50 % av aktierna för 45 milj. kr. Man fick ett kapitaltillskott 1975/76 på 10 miljoner. Dessutom utgick 1977/78 ett kapitaltillskott till Statsföretag AB på 190 miljoner för bildandet av en statlig tekokoncern, och Statsföretag fick förra året 54,6 miljoner. Naturligtvis har man inom tekoindustrin behövt de här pengarna, men jag tycker inte man kan tala om njujghet.

Lilly Hansson frågade också varför Eiser nu har blivit så generöst mot Norrkläder. Jag skulle tro att det är därför att det tidigare inte varit klart med mönsterskyddet. Hade det varit klart, är det möjligt att Eiser kunnat vara betydligt generösare än så. Eiser ville naturligtvis inte riskera att dra på sig några stora bötesbelopp, och den risken förelåg eftersom mönsterskyddet inte ägdes av flickorna på Norrkläder utan hade en annan ägare.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

LILLY HANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att vår reservation och utskottets betänkande inte skiljer sig särskilt mycket, men jag vill göra ett par påpekanden.

Det är riktigt att Eiserkoncernen har fått ganska rejäla kapitaltillskott av staten. Jag har emellertid erfarit att det kommer att behövas mer pengar. Sven Andersson uppfattade mig felaktigt, om han menar att jag talade om njugghet från statens sida. Jag vill emellertid få in i protokollet att jag hoppas att regeringen ger ett stöd, så att vi kan få en livskraftig tekokoncern. Om nu koncernen behöver mer pengar, hoppas jag att regeringen via Statsföretag också ser till att koncernen får det.

Beträffande Skellefteå vill jag säga att jag tycker att det är väsentligt att man får ha kvar den lilla bit som finns där. De pengar som Eiser fick för att skaffa nya jobb har inte gett Skellefteflickorna ett enda jobb.

Beträffande Lotto kan man fråga sig om de som tidigare arbetat på Nordkonfektion har blivit tillfrågade. Jag har en känsla av att Lotto har valt ut dem som nu är anställda där. Det är väl ungefär vad jag har att anföra.

SVEN ANDERSSON (fp) replik:

Herr talman! Eftersom jag är en ärlig själ kan jag naturligtvis inte svära på om man på Tipstjänst har haft någon direktkontakt med dem som har arbetat på Eiser. Vi förutsatte emellertid att det inte skulle vara någon speciell russinplockning, om man nu får kalla det så när det är fråga om att ta ut personal till Tipstjänst i Skellefteå. Arbetena skulle självfallet stå till förfogande för dem som var arbetslösa.

I årets budget finns det, som jag sade tidigare, totalt 517 milj. kr. för tekoindustrin, och därför bör ju medel kunna komma Eiser till del. Staten stöder alltså teko rätt rejält, vilket jag för min del också anser vara nödvändigt, framför allt när det gäller de äldre.

Jag vet inte om jag uttryckte mig så slarvigt att Lilly Hansson kunde få uppfattningen att jag menar att hon anser att det är fråga om ett njuggt förslag. I så fall tar jag tillbaka vad jag sagt. Det är också möjligt att man kan höra litet olika.

OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Jag har några synpunkter i anslutning till reservation 3 i det här utskottsbetänkandet. Utskottsmajoritetens ställningstagande tycker jag är ytterligare ett exempel på vad regeringens passivitet och svikna löften när det gäller näringspolitiska frågor kan leda till.

När dåvarande industriministern Erik Huss gav Statsföretag i uppdrag att förvärva Kockums varvsrörelse i vilken Kockums Industri ingick, deklarerade han också klart att staten skulle svara för de pengar som behövdes för en rekonstruktion av Kockums Industri. Statsföretag skulle alltså inte drabbas ekonomiskt av åtgärden. Denna uppfattning anslöt sig även riksdagen till.

Onsdagen den
30 april 1980

*Kapitaltillskott
till Statsföretags-
gruppen m. m.*

Men herr Åsling har nu en helt annan uppfattning. Borta är de gjorda utfästelserna när det gäller såväl kostnadstäckningen som genomförandet av en rekonstruktion i socialt acceptabla former. I stället säger nu herr Åsling att olönsamma enheter snabbt skall läggas ned för att företaget omedelbart skall bli lönsamt.

Här har Statsföretag i samarbete med företagsledningen och representanter för de anställda genomfört ett omfattande utredningsarbete som underlag för en bedömning av företagets framtida möjligheter och behov av ytterligare medel. Man bedömer det också som möjligt att på sikt uppnå ett positivt resultat för Kockums Industri. Men då krävs givetvis omfattande åtgärder för att höja effektiviteten och få en finansiell rekonstruktion med förlusttäckning fram till 1982. Härför behövs dessutom, enligt den socialdemokratiska reservationen, ett garantilån på 70 milj. kr. Det har man nu sagt nej till, vilket jag tycker är ett klart löftesbrott. Därför är det glädjande att socialdemokraterna både i motioner och i sin reservation stöder företagets begäran.

Men skall statsmakterna som ägare till Statsföretag kunna ställa speciella närings- och regionalpolitiska krav på gruppens verksamhet, då måste också Statsföretag kunna lita på regering och riksdag. Det är, tycker jag, ett grundläggande krav.

Mot den bakgrunden är det också mycket märkligt att den borgerliga majoriteten i näringsutskottet, med Gävleborgaren Johan A. Olsson i spetsen, inte ställt upp bakom det socialdemokratiska kravet. Johan A. Olsson brukar ju vid skilda tillfällen ge sken av att han vill värna om sysselsättningen i Gävleborgs län. Här ser vi ett utmärkt exempel på att detta bara är tomt snack.

Vad är det nu som kommer att ske om inte Kockums får sina 70 miljoner? Nu kommer, får man anta, rekonstruktionen inte längre att kunna ske under socialt acceptabla former, där personalreduceringen kan ske med naturlig avgång, så att företaget får tid på sig att hitta alternativ produktion till den enhet som främst är i farozonen. Nu får man förmoda att rekonstruktionen med nödvändighet kommer att ske på ett mycket brutalare sätt genom avskedanden och eventuell nedläggning av en enhet. Vilka kommer då att drabbas? Det är transportdivisionen i Landskrona med 350 anställda, det är skogsbruksdivisionen med fabriker i Söderhamn, Filipstad och Stensele med 550 anställda och det är skogsindustridivisionen i Söderhamn med 350 anställda. Samtliga enheter ligger på orter som redan i dag har stora sysselsättningsproblem. Jag hade i mitt stilla sinne trott att de här skälen skulle ha varit avgörande för Johan A. Olssons ställningstagande – inte lojaliteten mot Åsling.

Herr talman! Låt mig ändå uttala den förhoppningen att det finns andra borgerliga riksdagsledamöter som är bosatta i de regioner där Kockums har företagsenheter som känner större solidaritet med de anställda och därför stöder den socialdemokratiska reservationen vid den kommande voteringen. Det finns, tycker jag, all anledning för de borgerliga ledamöterna på Gävleborgshänken att betänka detta.

De fackliga organisationerna har vid upprepade tillfällen krävt att

regeringen skall ta ansvar för en genomgripande strukturrationalisering avseende den svenska skogsmaskinbranschen. Men de borgerliga regeringarnas passivitet har nu resulterat i att stora delar av den svenska skogsmaskinindustrin har gått över i finsk ägo. Det kan inte på något sätt främja den svenska skogsmaskintillverkningen.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till de socialdemokratiska reservationer som är fogade till näringsutskottets betänkande.

JOHAN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Debatten beträffande den här reservationen skall egentligen föras mellan utskottets talesman, herr Hovhammar, och Olle Östrand, men eftersom jag blev omnämnd vill jag ändå göra ett inlägg. Olle Östrand anklagar mig för att svika min uppgift att försöka få så många jobb som möjligt till Söderhamnstrakten. Det är löjligt att föra fram sådana argument. Olle Östrand.

Målsättningen när det gäller bidraget till Kockums är att ge Kockums möjlighet att överleva och bli lönsamt och expansivt. Och det är inte litet pengar som ställs till förfogande. Tänk, Olle Östrand, om alla företag finge proportionsvis lika mycket i anslag. Det är inte obekant för Olle Östrand att det i fjol var ganska kämpigt för ett annat företag i Hälsingland som gör samma typ av produkter, nämligen ÖSA. Man hade långtgående planer – t. o. m. förslag till avtal – på att slå sig samman med ett annat företag i Sverige för att lösa de strukturproblem som fanns. Man begärde ett mycket litet anslag – kanske en tiondel av det som nu är aktuellt – för att få möjlighet till en sådan lösning, men man fick inte anslaget. Då ställde inte Olle Östrand upp och tog till sådana här brösttoner. Men när man nu ger detta företag, som har ungefär en och en halv gång så stor kostnad som ÖSA har per anställd på ett år, då är Olle Östrand ändå inte nöjd. Dessa pengar går faktiskt inte bara åt till att täcka hål som fanns i företaget när man övertog det från den ursprungliga ägaren, utan en mycket betydande del av pengarna går åt till nya insatser. Det finns då alla möjligheter för Kockums att använda de pengarna på ett riktigt sätt. Reservationsanslagen skulle ju främst användas för att täcka förluster under kommande år, dvs. 1980/81. Det är väl ändå att gå väl långt när man också skall täcka kommande förluster.

Jag tycker det är riktigt som industriministern här har sagt, att här ställs det krav på lönsamhet på företagen. Det är verkligen viktigt att försöka komma till en diskussion och en samverkan med andra företag i branschen för att effektivt utnyttja resurserna. Jag menar att de här åtgärderna är till för att skapa mesta möjliga lönsamhet hos företagen. Det tas också stor hänsyn till de andra företagen, vilkas fack inte minst högljutt har protesterat mot att ett företag skall få så stora anslag. Det är viktigt att beakta de synpunkterna också.

Jag tror att den här lösningen är den bästa för samtliga företag i Hälsingland och för dem som jobbar där.

Onsdagen den
30 april 1980

*Kapitaltillskott
till Statsföretags-
gruppen m. m.*

ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Regeringen har visat sin goda vilja och ställt rätt stora belopp till förfogande för att rekonstruera Kockums och inte minst Kockums Industri. Som jag sade i mitt förra anförande vilar det nu på Kockums Industri AB att självt bevisa att företaget drivs efter lönsamma principer och att man kan uppnå vinst i företaget inom en snar framtid. Det är viktigt.

Jag vill också, på tal om den snedvridna konkurrensen som jag tidigare kommenterat, konstatera att i ett brev som vi har fått från fackklubbar vid tre konkurrerande företag anför man följande:

Om staten trots allt skall ställa ytterligare medel till Kockums förfogande, anser vi det vara ett rättvisekrav att även de övriga företagen inom skogsmaskinbranschen får del av kakan. Därmed skulle sunda affärsmässiga principer om konkurrens på lika villkor även i fortsättningen kunna råda.

Det är som sagt fackklubbar vid tre företag som har skrivit detta, och det bevisar vad jag också sade i mitt anförande, nämligen att vi får vara mycket observanta när det gäller att inte alltför mycket snedvrیدا konkurrensen i en svår bransch.

OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Här är inte fråga om att snedvrیدا någon konkurrens, utan här är det fråga om att Kockums skall kunna genomföra rekonstruktionen under socialt acceptabla former, så att man under de år man måste täcka eventuella förluster också kan hitta alternativ sysselsättning på de orter som främst kommer att drabbas. Det är det det är fråga om.

Nästan hälften av dessa pengar skall ju gå till transportdivisionen i Landskrona. Pengarna skall i första hand täcka förluster från varvstiden, då Kockums Industri så att säga fick sitta emellan.

Det var inte länge sedan, Johan Olsson, som vi här i riksdagen beslutade tillskjuta ca 1 miljard till NCB för att man även där skulle kunna genomföra en rekonstruktion under socialt acceptabla former. Den gången var nog Johan Olsson den förste att trycka på ja-knappen.

Genom att nu en stor del av den svenska skogsmaskinindustrin har övergått i finsk ägo – bl. a. ÖSA, där Östbergs själva inte var intresserade av att genomföra en rekonstruktion av den svenska skogsmaskinindustrin – tror jag att det bara är en tidsfråga innan aktiemajoriteten i ÖSA övergår till finnarna. Det är alltså endast Kockums Industri som i dag både är helsvenskt och har en produktion av skogsmaskiner av betydelse.

Om industriminister Åsling hade sett till svenska intressen i branschen, borde det ha varit en självklarhet att först bevilja garantilånen och sedan ta ansvar för en nödvändig strukturförändring i branschen. Att säga nej till Kockums och sedan inte göra någonting innebär inte att tryggheten för de anställda vid ÖSA tryggas, men det innebär med all säkerhet att allt större delar av skogsmaskinindustrin övergår i finsk ägo.

Men den fortsatta konkurrensen kan också innebära, Johan A. Olsson, att krisen fortsätter, och då hotas sysselsättningen inte bara på de orter där Kockums finns utan även i Alfta och Ilsbo.

JOHAN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vet inte av vilken anledning Olle Östrand framställer saken på ett så felaktigt sätt. Vi vet ju allesammans att huvuddelen av skogsmaskinindustrin finns i Hälsingland, och det är fel att hävda att vi säger nej till Kockums för att få dessa rekonstruktionsbidrag. Tvärtom – vi säger ja till mycket höga belopp, och i förhållande till omsättning och antal anställda är det här ett gott tillskott. Det åligger sedan företagen att inom denna ram försöka bedriva verksamheten så att den blir lönsam, och jag är övertygad om att det finns goda förutsättningar i den delen.

Det går inte att jämföra det här med NCB, för det var helt andra förhållanden – det kan vi se på resultatet i dag.

Jag kan också säga att visst hade man från ÖSA och Martin Östberg gjort stora ansträngningar för att komma överens. Man hade också avtal liggande, men den gången fick man inte det stöd som erfordrades – en bråkdel av vad det nu är fråga om – för att genomföra den rekonstruktion som kanske hade räddat hela produktionen på svensk mark.

Å andra sidan ser jag inte något fel i den lösning som kom till stånd. Den visar hur initiativkraftiga företagare kan vara, om det kniper. Att rädda produktionen, som man gjorde inom ÖSA, tycker jag var ett bra grepp. Det är många som ser ett framtida samarbete med Finland på olika områden som produktivt, framgångsrikt och önskvärt. Jag tycker det är angeläget att samarbetet får fortsätta. Men jag är givetvis intresserad av att vi framför allt behåller den produktion av skogsmaskiner på svensk mark som vi har. Vi skall hjälpa till i det avseendet, och det här är ett väldigt gott stöd därvidlag.

Jag hoppas att man kan komma överens i de stora frågorna och få ett strukturellt samarbete som verkligen gör vår svenska skogsmaskinproduktion effektiv. Därmed kan man även konkurrera med utlandet.

Det finns också goda förutsättningar för Kockums, som jag ser det. Man har fått nya order inte minst på sågverkssidan, där det borde finnas stora möjligheter till utveckling även på exportmarknaden. Man har också kunnat hävda sig någorlunda på skogsmaskinsidan, även om det varit större svårigheter där. Men jag vill betona att det viktigaste, om man skall driva en effektiv industripolitik, är att man inte snedvrider konkurrensen och genom allmänna skattemedel ger ett företag en bättre situation än andra, som på vanligt sätt måste lita till lönsamheten. Vi har ju också i utskottsbetänkandet betonat att det är viktigt att man inte medverkar till att det sker en sådan snedvridning av konkurrensen, och jag vill understryka detta.

OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Helt kort: Det var Östbergs som bröt de förhandlingar som pågick och där det gällde att få en vettig struktur på den svenska skogsmaskinbranschen.

Sedan vill jag upprepa att ett stöd för utskottsmajoriteten samtidigt är ett nej till att Kockums skall kunna genomföra en rekonstruktion under socialt acceptabla former.

Onsdagen den
30 april 1980

*Kapitaltillskott
till Statsföretags-
gruppen m. m.*

SUNE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag avser inte att utnyttja de åtta minuter som jag har anmält mig för, beroende på att jag i stora delar kan instämma i allt vad Olle Östrand här har anfört om behovet av att trygga sysselsättningen i de företag inom Kockums som finns på de här utsatta orterna och som också har tagits upp i reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Redan när vi behandlade frågan om statens övertagande av Kockums anförde jag vissa kritiska synpunkter på att den industriella delen av Kockums inte omgärdades av samma rigorösa regler som Kockums varvsrörelse exempelvis.

Utskottsmajoritetens talesmän menade då att eftersom industridelen skulle överlåtas till Statsföretag behövde man inte hysa någon oro för framtiden vid de Kockumsföretag som jobbade med skogsmaskiner.

Jag finner nu, efter det att jag läst utskottsskrivningen, att min tidigare oro blivit bekräftad i och med att utskottsmajoriteten inte vill bevilja Statsföretag de ekonomiska resurser som Statsföretag anser sig behöva. Ett konkret exempel är Filipstad i Värmland, där man har en nedgång i sysselsättningen. Den har gått starkt tillbaka under de senaste åren, och man har förlorat verkstadsindustri med långvariga traditioner. Det föreligger också ett hot om nedläggning av befintlig gruvindustri. Vidare är staten på väg att avveckla statliga jobb genom att man lägger ned en fångvårdsanstalt. Nu är det så vid det här Kockumsföretaget att man är i behov av nyinvesteringar på ca 2 milj. kr. för en målerianläggning. Det skulle göra det möjligt för det här företaget att öka effektiviteten till den nivå som man i utskottsskrivningen har förutsatt. I dagsläget får man transportera sina produkter till en legomålerianläggning. Varför man vill ha den här målerianläggningen är ju ganska klart. Man är ute för att försöka skapa ökad lönsamhet och högre effektivitet vid det här företaget.

Jag skall inte gå in på några ytterligare detaljer i detta sammanhang, eftersom de redan har belysts. Jag vill emellertid anföra att vi snart här i riksdagen skall fatta stora beslut om varvsindustrins framtid. På borgerligt håll försöker man både i mitt län och i andra län provocera oss socialdemokrater till att vara lika njugga som regeringspartierna kommer att vara gentemot varvsorterna. Vi socialdemokrater från skogslänen kommer då att visa samma solidaritet gentemot varvsorterna som vi räknar med att deras representanter här i riksdagen kommer att visa mot våra industrier i skogslänen.

Tyvärre lär den nu förestående voteringen beträffande näringsutskottets betänkande 1979/80:37 få samma resultat som det brukar bli; de borgerliga representanterna för skogslänen kommer att ställa upp bakom utskottsmajoriteten. Därmed raserar de möjligheterna för den nu befintliga och i utskottsbetänkandet berörda industrin att leva vidare. Vi kommer att notera detta, och vi kommer att påminna de borgerliga ledamöterna från de berörda länen om att de inte ställde upp. Därmed faller deras uttalade välvilja när det gäller att bevara industrisysselsättningen i skogslänen platt till marken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer i det aktuella betänkandet.

Nr 134

Onsdagen den
30 april 1980

*Kapitaltillskott
till Statsföretags-
gruppen m. m.*

PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! I en påfallande positiv skrivning behandlar näringsutskottet Eivor Marklunds motion 1979/80:559 om boardfabriken i Piteå. Tyvärr innebär ändå utskottets ställningstagande inte något ägarinitiativ från staten eller någon klart uttalad politisk vilja att förmå ASSI:s ledning att ändra sitt beslut om en nedläggning. Det är mera en hänvisning till en tidigare skrivning där riksdagen uttalade att nedläggningar vid ASSI inte borde ske i avvaktan på en plan för skogsnäringsens framtid. Vi inom vpk menar att ASSI:s framtidssatsningar och syn på det man redan har skall syfta till bibehållande av boardproduktionen. Riksdagen bör genom ett uttalande hemställa om åtgärder för att stimulera utvecklandet av nya produkter, där boarden kan utgöra en bas. Detta skulle vara en åtgärd för att skapa fler jobb i Norrbotten.

Herr talman! Jag vill härmed yrka bifall till motion 559 av Eivor Marklund.

LAHJA EXNER (s):

Herr talman! Jag vill lämna några synpunkter med anledning av näringsutskottets betänkande nr 1979/80:37.

Vi socialdemokrater har i motion 1979/80:1021 betonat vikten av att den statliga tekokoncernen ges möjlighet till vidareutveckling. De drygt 5 000 anställda hade väntat sig en seriös behandling av motionskravet, och de hade all anledning att tro på en positiv behandling av detta krav. Detta med tanke på Statsföretags uppgifter och målsättning samt riksdagens beslut om tekobranschens framtid.

När riksdagen år 1977 anslog 190 milj. kr. till den nybildade Eiserkoncernen var avsikten att dessa pengar skulle användas till förlusttäckning och finansiell rekonstruktion av de ingående bolagen. De ingående företagen hade nästan genomgående haft problem under kortare eller längre tid.

De anställda har under de gångna två åren gjort en beundransvärd insats, och de tidigare ganska svåra förlusterna har vänts till en positiv utveckling. Koncernen hade två år på sig till detta enorma omstruktureringsarbete, och år 1980 skulle de ingående företagen prestera ett nollresultat. När det här året började och de anställda presenterade budgetförslagen för varje produktionsenhet var framtidstron fortfarande ganska stark. Men realismen och allvaret fanns där likaså, eftersom kalla fakta visade att marginalerna är nästan obefintliga och varje oväntad händelse slår hårt.

Eiserkoncernen har en årsomsättning på ca 800 milj. kr., men det egna aktiekapitalet är förhållandevis blygsamt i relation till omsättningen, endast 40 milj. kr. Varje omsättningsökning, varje investering och oväntade utgifter kan tvinga koncernen till ökad skuldsättning, och alla vet att lånekostnaderna är ganska besvärande i dag.

De år 1977 av riksdagen beslutade 190 miljonerna har urholkats av

65

Onsdagen den
30 april 1980

*Kapitaltillskott
till Statsföretags-
gruppen m. m.*

inflationen, den långsiktiga planen för tekoindustrin dröjer och importen av kläder ökar snabbare än vår konsumtion av kläder.

Herr talman! Det är ingen hemlighet att vissa delar inom Eiserkoncernen fortfarande brottas med stora problem. Varsel om uppsägning av ca 170 anställda har nyligen lämnats på Algots i Borås. Men alla uppsägningar inom den statliga tekokoncernen är i nuläget principiellt felaktiga, eftersom arbetet med en plan för tekoindustrin endast har påbörjats – den skall enligt uppgift vara klar t. o. m. budgetåret 1981/82. Utvecklingen inom koncernen i stort är positiv, men de anställda på flera av koncernens enheter har krävt investeringar i ny teknik, produktutveckling och marknadsföring samt i vettig och rationell arbetsmiljö.

Riksdagen har i december 1978 beslutat att den dåvarande prdouktionsvolymen i allt väsentligt skulle bibehållas. Det beslutet gäller även den statliga tekokoncernen, dess ägare Statsföretag och ytterst ägaren till Statsföretag. Men det beslutet i sig självt är ingen garanti för framtiden. Det som de anställda har krävt och vad vi socialdemokrater framfört i vår motion är helt enkelt livsviktigt och får inte nonchaleras, och därför yrkar jag bifall till de socialdemokratiska reservationerna nr 1 och 4.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1447 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Paul Lestander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 37 mom. 1 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1447 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Paul Lestander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 307
Nej – 17

Mom. 1 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingvar Svanberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 37 mom. 1 b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingvar Svanberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 162
Nej - 161
Avstår - 1

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingvar Svanberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 37 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingvar Svanberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 162
Nej - 161
Avstår - 1

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 3 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingvar Svanberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 37 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 3 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingvar Svanberg begärde

Onsdagen den
30 april 1980

*Kapitaltillskott
till Statsföretags-
gruppen m. m.*

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 162
Nej - 161
Avstår - 1

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 4 av Ingvar Svanberg m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lilly Hansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 37 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 4 av Ingvar Svanberg m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lilly Hansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 162
Nej - 161
Avstår - 1

Mom. 5-7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 559 av Eivor Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Paul Lestander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 37 mom. 8 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 559 av Eivor Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Paul Lestander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 305
Nej - 18

Mom. 9

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1979/80:52 med anledning av propositionen 1979/80:123 om ändring i lagen (1966:742) om hotell- och pensionatrörelse

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Anmäldes och bordlades

Motionerna

1979/80:2045 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1979/80:169 om reglering av priserna på fisk m. m.

1979/80:2046 av *Tage Adolfsson m. fl.*

med anledning av proposition 1979/80:170 om vissa energifrågor

1979/80:2047 av *Bertil Jonasson och Karl-Eric Norrby*

1979/80:2048 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1979/80:173 om tillfälliga regler för insättning på skogskonto

§ 10 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 29 april

1979/80:192 av *Hans Lindblad* (fp) till försvarsministern om försvarsförmågan inom totalförsvaret:

På några få månader har relationerna mellan de två supermakterna försämrats på ett dramatiskt sätt. Den avspänningspolitik som utmärkte 1970-talet tycks avbruten.

Det är dubbelt oroande att supermakternas relationer försämrats samtidigt som antalet lokala oroshärdar ökat, särskilt i områden av extrem betydelse för världens råvaruförsörjning. Området kring Persiska viken rymmer väldiga risker.

Ett stort antal scenarier kan tänkas där missförstånd, okontrollerade händelser och medvetet risktagande kan utsätta världsfreden för oerhörda hot. Att göra en prognos för mest sannolika utveckling är alltid svårt, och det väsentliga är ju att man förbereder sig för en rad olika utvecklingar. Ingen lär

Onsdagen den
30 april 1980

*Anmälan av inter-
pellationer*

väl bestrida att riskerna nu måste upplevas som långt större än för några år sedan, då främst avtalen för Berlin och de tyska staterna samt SALT-avtalen om strategiska kärnvapen gav förhoppningar om fortsatt avspänning och undan för undan förbättrade relationer.

Sovjets ockupation av Afghanistan är självfallet en varning till varje liten nation inom räckhåll för denna supermakt. Invasionen har fått mycket kraftiga återverkningar på relationerna USA–Sovjet. Antingen missförstod Sovjet hur USA skulle reagera – i så fall är det ett kusligt bevis på att supermakterna inte förstår varandras agerande. Det är självfallet livsfarligt, i en värld där mycket beror av att supermakterna kan kontrollera sitt umgänge så att man inte kan komma in i händelsekedjor som möjliggör militär direkt konfrontation. Eller också beslöt Sovjet att invadera Afghanistan trots att man förutsåg den amerikanska reaktionen. I så fall valde Sovjet att avbryta avspänningspolitiken för att i stället vilja agera på ett område där man är stormakt, alltså det militära. Det är ett direkt skräckinjagande alternativ, eftersom stater som demonstrerar sin militära styrka alltid är en fara, men supermakter är då extremt farliga. Finns det kretsar i Sovjet som vill dra slutsatser av det faktum att man i dag i många avseenden är militärt överlägsen, t. ex. i fråga om pansar och andra konventionella stridskrafter, medan några års stegrad upprustning skulle göra att Sovjet får ett sämre läge – helt enkelt för att Sovjets ekonomiska kapacitet är så mycket mindre än demokratiernas?

Vi upplever i närområdet ett ökat antal konfrontationer i ord mellan Sovjet och Norge, bl. a. Sovjets beskyllningar mot Norge för att ha ökat spänningen i norr. Oavsett var de två supermakterna får en konflikt blir Murmanskbasen helt central, eftersom den är förutsättningen för Sovjets strategiska kärnvapenförmåga genom de robotbärande stora ubåtarna. Till följd av den sovjetiska marina expansionen anser NATO det sannolikt omöjligt att i en kris förstärka Nordnorge sjövägen. Lösningen synes därför bli att förhandslagra tung utrustning för allierade, medan personalen flygs dit i ett krisläge. Denna politik är, enligt vad norrmännen förklarat i flera år, fullt förenlig med den norska baspolitik som ju utesluter permanent basering av utländska förband i Norge under fredstid. Frågan är hur Sovjet kommer att reagera när avtal om förhandslagring träffas. Norge hävdar att åtgärderna bara är ett sätt att återställa tidigare balans. Sovjet kan välja att i stället jämföra med dagsläget och alltså anse sig nödsakat att på något sätt parera ett beslut om förhandslagring i Nordnorge.

Försvarskommittén lämnade i somras sitt första betänkande, med bedömningar om internationell utveckling och krav på svensk säkerhetspolitik. Utvecklingen sedan betänkandet lämnades är så pass oroande att nya bedömningar rimligen måste göras på flera avsnitt. Också de bedömningar som gjordes i regeringens budgetproposition i fråga om den internationella utvecklingen har visat sig vara för optimistiska.

Försvarskommittén lät vintern 1978-1979 elva fristående forskare och andra säkerhetspolitiskt intresserade ge synpunkter på tänkbara utvecklingar. Nordal Åkerman hade en pessimistisk bild – han såg stora risker för ett

kärnvapenkrig före sekelskiftet. Alva Myrdal tycks ha blivit mer pessimistisk – hon visar i en aktuell artikel större oro än hon kände när hon medverkade i försvarskommitténs skrift.

Sannolikt finns ett betydande antal svenska medborgare som upplever att den internationella situationen försämrats och att riskerna för de närmaste åren är större än man tidigare räknat med.

En sådan ökad oro bör i så fall också få återverkningar på statsmakternas agerande. Försvarsbeslutet 1968, liksom efterföljarna 1972 och 1977, fattades inom ramen för bedömningen att vi i huvudsak har avspänning och att riskerna för väpnade konflikter, eller hot om militära påtryckningar, måste betecknas som mycket små i vårt närområde de närmaste åren. Däremot har man känt sig ha mindre möjlighet att bedöma den mer långsiktiga utvecklingen.

Den logiska konsekvensen av detta synsätt var att prioritera vad som kallas "långsiktig handlingsfrihet". Däremot har vi kunnat låta försvarskapaciteten nedgå i närtid, just för att få besparingar som kunnat tillgodogöras för mer långsiktiga satsningar.

Några exempel:

1. Luftvärnsrobotsystemet RB 68 Bloodhound, vårt enda system för riktigt höga höjder, hade efter betydande investeringar blivit en bra fungerande del av försvaret. Men det utrangerades i förtid – och robotarna såldes tillbaka till England, som nu moderniserar dem för att använda dem för åtskilliga år i framtiden. Beslutet var logiskt – Bloodhound skulle i alla fall utgå om ett antal år. Då var det rätt att slopa det i förtid för att i stället föra över de pengar man sparade i driftkostnader till investeringar i framtida system. Med bedömda små risker 1980 men svårare att bedöma behoven 1990 var det riktigt att slopa systemet i förtid.

2. Repetitionsutbildning har ställts in eller reducerats i sådan omfattning att många förband knappast är användbara direkt efter mobilisering. Det är också en begriplig åtgärd om man anser att försvarsbehoven är små i närtid.

3. Ammunitionsuthålligheten i försvaret är låg. En del vapen som anskaffas har i början mycket ringa ammunitionstillgång. Det är också en begriplig prioritering om man bedömer riskerna som mycket små för de närmaste åren. Hellre fler kanoner, som vi kan öva på för framtiden, men i gengäld mindre ammunition.

4. Inte alla de radarstationer som köpts tidigare har monterats upp. För att slippa kostnaderna för betongfundament och montering, liksom drift i fredstid, har man låtit materiel bli kvar i förråd.

5. Tillgången på sjukvårdsmateriel, mediciner, blodersättningsmedel etc. är så ringa att den snabbt skulle ta slut i ett krigsläge. Såg man risken av en konflikt de närmaste åren vore en sådan prioritering helt omöjlig, samtidigt som försvaret bygger nya kasernområden och andra fredstida lokaler för försvarsmakten för mycket stora belopp. – De fem största aktuella objekten i genren kostar omkring 1,5 miljarder.

6. Vi har inga gengasaggregat i lager. Vi har inte ens tagit fram de verktyg

som behövs för att i en krissituation starta tillverkning av gengasaggregat. Det är också begripligt om bedömningen är att riskerna är mycket små i närtid, medan det är svårare att bedöma på längre sikt. Såg man större risker i närtid skulle självfallet verktygen tillverkas, eftersom en sådan åtgärd kraftigt minskar den tid som det tar att få fram färdiga aggregat.

De exempel jag nämnt – och självfallet finns många andra – är på intet sätt anmärkningsvärda. Tvärtom fanns skäl för just prioriteringar av detta slag om man hade bedömningen att avspänningspolitiken dominerar men att det kan bli risker på längre sikt. Man har då tid att reparera brister – vi har kalkylerat med en betydande förvarningstid.

Vad jag här talar om är alltså handlingsfrihet att efter en varning kunna förstärka totalförsvaret inom en period av t. ex. ett till tre år. På mycket kort sikt, då det gäller att mobilisera vad vi redan har, är det främst ett transportproblem, alltså hur snabbt våra värnpliktiga kan komma till mobiliseringsplatserna och förbanden till sina operationsområden. På så kort tid finns över huvud ingen möjlighet att genom produktion eller utbildning tillföra nya resurser eller ny kunskap.

Personligen tror jag att Sverige måste förstärka mobiliseringsförmågan, inte minst transportkapaciteten till övre Norrland. Vi behöver fler förband som kan sättas in snabbt, varhelst i landet vi vill ha dem. Det ställs alltså krav på stor rörlighet, till betydande del luftburn. Skälet till detta är att den tekniska utvecklingen gör det allt lättare för en stormakt att snabbt sätta in resurser – Afghanistan är ett exempel där helikoptrar kom till stor användning. Sverige bör alltså strukturera om försvaret så att vi får fler enheter som kan gripa in snabbt och på rätt ställe – det är viktigare än att ha en stor numerär som riskerar att alltid komma i efterhand. Problem kring dessa frågor hör naturligt hemma i försvarskommittén inför 1982 års försvarsbeslut. Det gäller alltså den långsiktiga inriktningen av mobiliseringsberedskap, materiel och utbildning.

Vad jag nu vill diskutera är alltså delvis det andra problemet, nämligen om vi skall bygga in ett antal brister i systemet – brist på sjukvårdsmateriel, brist på ammunition, uteblivna repetitionsövningar – och som under 1970-talet göra det med kalkylen att riskerna i närtid är mycket små och att det blir tid att reparera brister av detta slag. Alltså fler förband än vi har råd att utbilda och ge förnödenheter till, men då med förhoppningen att vi får tid att komplettera. Det är nämligen en chanstagnation, eftersom brister i t. ex. sjukvård skulle få katastrofala konsekvenser om ingen komplettering hunnit göras.

Tanken på att "spara" på sådant som har betydelse i närtid för att i stället ha mer av långsiktig handlingsfrihet har byggt på att man kan reparera brister i ett läge då vi inte är lika säkra på avspänning och därför vill göra kompletterande anskaffningar.

Vi kan inte göra något för att stärka den försvarsmakt och det totalförsvaret som kan mobiliseras denna eller nästa vecka. Men det försvar som kan mobiliseras om ett år skulle kunna vara väsentligt starkare om vi beslöt att reparera en del av de medvetet inbyggda svagheter som nog varit naturliga

med den syn som fanns under 1970-talet.

Ett sätt att öka försvarsförmågan vore att ställa in ett års grundutbildning för att i stället använda utbildningsorganisationen till repetitionsutbildning och kompletterande utbildning för det mycket stora antal förband som fått sina repetitionsövningar indragna under senare år. Skulle vi ta igen denna utbildning skulle försvarsförmågan öka mycket påtagligt. Ett års utebliven grundutbildning skulle däremot innebära bara marginella förändringar i form av att vissa fältförband får sin personal utbytt efter tolv i stället för elva år, att en del lokalförsvarsförband får ett års högre medelålder och att i slutändan personalreserven minskas med 40 000 man, vilket är ytterst marginellt. En tillfällig omställning från grundutbildning till repetitionsutbildning ökar alltså försvarsförmågan, särskilt i ett läge då repetitionsövningarna varit starkt eftersatta. Jag säger inte att det är en åtgärd som fullt ut bör genomföras just nu, det är mer principen jag önskar få belyst.

Genom att rusta fartyg som det tar flera månader att få i tjänst kan vi inom loppet av något år få en klart större direkt mobiliseringsbar flotta. Se till att alla stridsvagnar har färska batterier. Komplettera sjukvårdsmateriel. Montera upp förrädsblad radarmateriel. – Det finns rader av exempel på insatser som på ett påtagligt sätt skulle förstärka den försvarsmakt som kan mobiliseras om ett år.

Varför dessa insatser inte gjorts är som nämnts lätt att förklara. Tanken har varit att ha viss sämre försvarsförmåga de närmaste åren för att i stället ha större långsiktig handlingsfrihet. Ett argument för detta är ju också att eftersom vår försvarsförmåga successivt minskar kan det vara skäl i att göra den ytterligare något sämre i närtid för att i stället inte behöva få riktigt samma långsiktiga försämring som eljest.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att till försvarsministern få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att händelseutvecklingen de senaste månaderna förändrat vår säkerhetspolitiska situation så att det finns anledning att göra en annan bedömning av behovet av försvarsförmåga i närtid än den man ansåg sig behöva ha under 1970-talet?

2. Anser statsrådet att bedömningar av behovet av försvarsförmåga i närtid motiverar insatser inom utbildningsområdet eller förnödenhetsområdet, för militärt försvar, civilt försvar eller andra delar av totalförsvaret, före 1982 och alltså inom den period som täcks av 1977 års försvarsbeslut?

den 30 april

1979/80:193 av *Lena Öhrsvik* (s) till socialministern om den sociala omsorgen om vissa barn:

De sociala myndigheternas verksamhet diskuteras ofta i pressen.

För några år sedan bedrev man hetsjakt på socialarbetare som hjärtlöst tog barnen från föräldrarna.

Nu har debatten svängt. Man skriver i stället om bristen på intresse och

Nr 134

Onsdagen den
30 april 1980

Anmälan av interpellationer

Onsdagen den
30 april 1980

Anmälan av interpellationer

initiativ från myndigheternas sida, vilket gör att värnlösa barn lämnas ohjälpta i dåliga hemmiljöer.

Barnens skydd och rättssäkerhet förtjänar verkligen att diskuteras. Det är utomordentligt svåra avvägningar som måste göras mellan barnens och föräldrarnas intressen.

Det vore därför intressant att få regeringens syn på en del problem.

Diskussionen har t. ex. gällt om utvecklingsstörda skall tillåtas ha barn eller ej, missbrukares möjligheter att vårda och fostra barn samt fysisk och psykisk misshandel.

Regeringen har ju genom tilläggsdirektiv till omsorgskommittén uppmärksammat en viss grupp barn, nämligen dem som har utvecklingsstörda föräldrar.

Det finns emellertid ganska många andra barn vilkas situation också borde uppmärksammas. Det framhålls ofta att föräldrarnas intressen går före barnens, att länsrätterna ofta upphäver de sociala centralnämndernas beslut om omhändertagande och att det finns stora regionala skillnader när det gäller tillämpningen av barnavårdslagen.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till socialministern:

Anser socialministern att särbehandling skall tillåtas av barn med utvecklingsstörda föräldrar?

Vilka åtgärder ämnar socialministern vidta för att belysa och förbättra situationen för andra barn som är särskilt utsatta?

1979/80:194 av *Holger Bergman* (s) till arbetsmarknadsministern om entledigandet av arbetsgrupp för sysselsättningsfrågor i Nyköping:

1975 tillsattes i samband med riksdagens beslut om nedläggning av Södermanlands flygflottilj F 11 en arbetsgrupp för bevakning av sysselsättningsfrågor i Nyköping.

Den 5 november 1979 framhöll arbetsmarknadsministern här i kammaren som svar på en fråga av Anita Persson att regeringen självfallet är beredd att seriöst pröva förslag som kan komma från Nyköpingsgruppens sida om hur sysselsättningsituationen i området i framtiden skall kunna förbättras.

Den 28 april 1980 fick Nyköpings kommun meddelande om att statsrådet redan den 24 januari 1980 entledigat arbetsgruppen.

Jag vill därför ställa följande fråga till arbetsmarknadsminister Rolf Wirtén:

Vad är motivet för entledigandet av arbetsgruppen, och varför dröjde det drygt tre månader innan Nyköpings kommun och de entledigade fick meddelande om statsrådets beslut?

1979/80:195 av *Per Stenmarck* (m) till industriministern om den svenska hemelektronikindustrin:

För några månader sedan uppvaktades industriministern av representanter för två företag inom hemelektronikindustrin med anledning av det förestående beslutet om Nordsat. Man hävdade från dessa företags sida att

Onsdagen den
30 april 1980

Anmälan av interpellationer

ett nej till satellitprojektet eller ett senareläggande i tiden av detsamma, mycket hårt skulle drabba hemelektronikindustrin i Sverige. Bl. a. skulle sysselsättningen vid de bägge företagen (5 000 personer) riskeras.

I Västtyskland och Frankrike – där beslut om direktsändande TV-satelliter redan fattats – har en god grund skapats för utveckling av mottagningsutrustningar för såväl hemmamarknad som tillkommande exportmarknader. Skall företagen här i Sverige kunna vara konkurrenskraftiga vad gäller denna typ av utrustning, krävs att det finns en stabil hemmamarknad. Det finns en stor risk för att en sådan kommer att saknas om inte beslut fattas att starta Nordsat-projektet.

Vid den samlade bedömningen av huruvida Nordsat-projektet skall genomföras eller ej måste det anses vara angeläget att även de industripolitiska aspekterna vägs in. Avgörande för beslutet skall dock fortfarande vara om det föreligger behov av en nordisk TV-satellit eller inte.

Med anledning av det anförda vill jag till industriministern ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att medverka till att konsekvenserna och möjligheterna för den svenska hemelektronikindustrin beaktas vid handläggningen av satellit-TV-frågorna?

1979/80:196 av *Bengt Silfverstrand* (s) till handelsministern om kooperativa konsumentgillan:

Kooperativa konsumentgillesförbundet är en fristående ideell organisation med följande uppgifter:

att informera konsumenterna samt debattera och bilda opinion i konsumentgagnande syfte,

att medverka till att den ekonomiska demokratin stärks och vidgas genom upplysning om kooperativa idéer och principer,

att främja social utveckling genom att ägna sig åt frågor som rör hem, familj, fritid, inre och yttre miljö, kultur och föreningsliv samt verka för individernas fostran till samverkan, ansvar och medmänsklighet,

att ge insikter i samhällets uppbyggnad, organisation och funktion samt stimulera till samhällsåtgärder som tjänar till att förbättra levnadsförhållandena för de stora folkgrupperna,

att väcka och utveckla medlemmarnas intresse för en rättvis fördelning av världens resurser samt stödja kooperativt internationellt uppbyggnadsarbete,

att vara språkrör för medlemmarnas synpunkter och förslag samt vidarebefordra dem till såväl samhälleliga som kooperativa organ.

Samma ändamål har de 248 kooperativa konsumentgillan som verkar lokalt på flera orter i Sverige. Medlemskap i dessa konsumentgillan kan erhållas av varje person som ansluter sig till dessa ändamål.

Trots dessa klart uttalade ideella syften och trots det öppna medlemskapet erhåller konsumentgillena inte längre lotteritillstånd. Skälet därtill synes främst vara att tillståndsgivande myndigheter anser att konsumentgillena

*Meddelande om
fråga*

inte bedriver sådan verksamhet som avses i 3 § lotteriförordningen. Även formuleringen "ideell organisation med annat än ideellt syfte" har anförts om de kooperativa konsumentgillena.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande frågor till handelsministern:

1. Kan handelsministern redovisa regeringens syn på vad som skall känneteckna en ideell organisation?
2. Kan kooperativa konsumentgillena mot bakgrund härav betraktas som ideella organisationer med ideellt syfte?
3. Hur ser regeringen på frågan om lotteritillstånd för kooperativa konsumentgillena?

§ 11 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 30 april

1979/80:444 av *Bertil Fiskesjö* (c) till justitieministern om yttrande- och informationsfriheten vid konflikter på arbetsmarknaden:

De pågående konflikterna på arbetsmarknaden har redan fått svårartade konsekvenser för nyhetsförmedlingen. Sändningarna i radio och TV har starkt skurits ned, samhällsreportage och debattprogram har i stort sett försvunnit och tidningsdistributionen fungerar inte längre i vissa delar av landet. Direkta hot om avbrytande även av de nyhetsändringar som ännu förekommer i etermedia har framförts. Fortsatta och utvidgade konflikter kan leda till ytterligare inskränkningar av nyhetsförmedlingen.

Situationen är enligt min mening ur principiell yttrandefrihetsrättslig synpunkt allvarlig. En fri och omfattande samhällsdebatt och en fri nyhetsförmedling är grundläggande beståndsdelar i demokratin. Det stora värde vi tillmäter yttrandefrihet och informationsfrihet har hos oss särskilt markerats genom att de getts grundlagsskydd. Till detta kommer att det ur allmän synpunkt är särskilt viktigt just i konfliktsituationer att omfattande och allsidig information kan nå ut till medborgarna.

Med hänvisning till vad som här anförts och mot bakgrund av läget på arbetsmarknaden vill jag till justitieministern ställa följande frågor:

1. Delar justitieministern oron över de allvarliga reella inskränkningar i yttrandefriheten och informationsfriheten som uppkommit som en följd av konflikterna på arbetsmarknaden?
2. Vilka åtgärder anser sig regeringen kunna vidtaga för att i nuläget och för framtiden yttrandefrihet och informationsfrihet bättre skall kunna garanteras även under konflikter på arbetsmarknaden?

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 13.43.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 134

Onsdagen den

30 april 1980
